

I. STALIN

PROBLEMELE
ECONOMICE
ALE SOCIALISMULUI
IN U.R.S.S.

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de redacție al Editurii pentru literatură politică după originalul în limba rusă apărut în Editura de Stat pentru literatură politică, Moscova 1952

1952

*Către participanții
la discuția economică*

OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA
PROBLEMELE ECONOMICE
LEGATE DE DISCUȚIA DIN
NOEMBRIE 1951

A

m primit toate documentele privitoare la discuția economică care a avut loc în legătură cu aprecierea proiectului manualului de economie politică. Printre altele am primit „Propuneri pentru îmbunătățirea proiectului manualului de economie politică“, „Propuneri pentru înlăturarea greșelilor și inexactităților“ din proiect, „Notă despre chestiunile litigioase“.

Socotesc necesar să fac următoarele observații cu privire la toate aceste materiale, precum și la proiectul de manual.

I
PROBLEMA CARACTERULUI LEGILOR
ECONOMICE IN SOCIALISM

Unii tovarăși neagă caracterul obiectiv al legilor științei, îndeosebi al legilor economiei politice în socialism. Ei neagă faptul că legile economiei politice oglindesc legile care stau la baza unor procese ce se desfășoară independent de voința oamenilor. Ei socotesc că —dat fiind rolul deosebit pe care istoria l-a rezervat statului sovietic — statul sovietic, conducătorii lui, pot să suprimе legile existente ale economiei politice, pot „să formeze“ noi legi, „să creeze“ noi legi.

Acești tovarăși greșesc profund. După cât se vede ei confundă legile științei, care oglindesc procesele obiective ce au loc independent de voința oamenilor în natură sau în societate, cu acele legi care sunt date de guverne, sunt create din voința oamenilor și nu au decât o putere juridică. Ele nu trebuie însă nicidecum confundate.

Marxismul concepe legile științei — indiferent dacă este vorba de legile științelor naturii sau de legile economiei politice — ca o oglindire a proceselor obiective care au loc independent de voința oamenilor. Oamenii pot să descopere aceste legi, să le cunoască, să le studieze, să țină seama de ele în acțiunile lor, să le folosească în interesul societății, dar ei nu pot să le schimbe sau să le suprimе. Cu atât mai mult ei nu pot să formeze sau să creeze noi legi ale științei.

Inseamnă oare aceasta că, de pildă, rezultatele acțiunii legilor naturii, rezultatele acțiunii forțelor naturii sunt în ge-

nerede neînălăturat, că acțiunea distructivă a forțelor naturii se produce pretutindeni și întotdeauna ca o forță elementară, implacabilă, care nu poate fi influențată de acțiunea oamenilor? Nu, nu înseamnă. Dacă facem abstracție de procesele astronomice, geologice și de alte câteva procese analoage, în care oamenii, chiar dacă au ajuns să cunoască legile dezvoltării acestora, sunt într'adevăr neputincioși să le influențeze, apoi în multe alte cazuri oamenii sunt departe de a fi neputincioși în ceea ce privește posibilitatea de a influența procesele naturii. În toate aceste cazuri oamenii, cunoscând legile naturii, ținând seama de ele și sprijinindu-se pe ele, aplicându-le și folosindu-le cu pricepere, pot să limiteze sfera de acțiune a acestora, să dea forțelor distructive ale naturii o altă direcție, să îndrepte forțele distructive ale naturii în folosul societății.

Să luăm un exemplu, între multe altele. În timpurile străvechi revărsarea

marilor fluvii, inundațiile, distrugerea locuințelor și semănăturilor provocată de acestea erau socotite o calamitate de neînălăturat, împotriva căreia oamenii erau neputincioși. Dar cu timpul, odată cu dezvoltarea cunoștințelor omului, când oamenii au învățat să construiască diguri și hidrocentrale, a devenit posibil ca societatea să fie ferită de calamitatea inundațiilor, care înaintea păreau de neînălăturat. Mai mult, oamenii au învățat să pună frâu forțelor distructive ale naturii, să le strunească ca să zicem așa, să îndrepte forța apei în folosul societății, s'o folosească pentru irigarea ogoarelor, pentru dobândirea de energie.

Inseamnă oare aceasta că oamenii au suprimat astfel legile naturii, legile științei, că au creat noi legi ale naturii, noi legi ale științei? Nu, nu înseamnă. Adevăruț este că toată această procedură, de preîntâmpinare a acțiunii forțelor distructive ale apei și de folosire a lor în interesul societății, se desfășoară fără

vreo încălcare, schimbare sau suprimare a legilor științei, fără să se creeze noi legi ale științei. Dimpotrivă, toată această procedură se realizează în mod riguros, pe baza legilor naturii, a legilor științei, căci orice încălcare a legilor naturii, cea mai mică încălcare a lor, n'ar face decât să strice treaba, să zădărnicească această procedură.

Acelaș lucru trebuie spus și despre legile dezvoltării economice, despre legile economiei politice — indiferent dacă e vorba de perioada capitalismului sau de perioada socialismului. Și aci, ca și în domeniul științelor naturii, legile dezvoltării economice sunt legi obiective, care oglindesc procesele de dezvoltare economică ce se desfășoară independent de voința oamenilor. Oamenii pot să descopere aceste legi, să le cunoască și, sprijinindu-se pe ele, să le folosească în interesul societății, să dea o altă direcție acțiunii destructive a unor legi, să limiteze sfera lor de acțiune, să dea câmp

liber altor legi care-și croesc drum, dar ei nu pot să le suprimă sau să creeze noi legi economice.

Una dintre particularitățile economiei politice constă în faptul că legile ei, spre deosebire de legile științelor naturii, nu sunt legi de lungă durată, că aceste legi sau în orice caz majoritatea lor acționează în decursul unei perioade istorice determinate, după care ele cedează locul unor legi noi. Legile acestea, însă, nu sunt suprimate, ci își pierd puterea datorită unor noi condiții economice și părăsesc scena pentru a ceda locul unor legi noi, care nu se creează prin voința oamenilor, ci apar pe baza unor noi condiții economice.

Unii se referă la „Anti-Dühring” a lui Engels, la formula lui, după care, odată cu lichidarea capitalismului și cu socializarea mijloacelor de producție, oamenii vor căpăta putere asupra mijloacelor lor de producție, se vor elibera de sub jugul relațiilor social-economice, vor deveni

„stăpânii“ vieții lor sociale. Engels denuște această libertate „necesitate înțeleasă“. Dar ce poate însemna „necesitatea înțeleasă“? Aceasta înseamnă că oamenii, cunoscând legile obiective („necesitatea“), le vor aplica într'un mod pe deplin conștient în interesul societății. Tocmai de aceea spune Engels tot aci că :

„Legile proprii lor activității sociale, care li se impuneau până acum oamenilor ca niște legi ale naturii, legi străine și care îi dominau, vor fi aplicate de acum înainte de oameni în deplină cunoștință de cauză și, prin urmare, vor fi dominate de dânșii“¹.

Precum se vede, formula lui Engels nu pledează deloc în favoarea acelor care cred că în socialism pot fi suprimate legile economice existente și create altele noi. Dimpotrivă, ea cere nu suprimarea, ci cunoașterea legilor economice și aplicarea lor cu pricepere.

¹ F. Engels : „Anti-Dühring“, ed. P.M.R. 1952, ediția a II-a, pag. 333. — *Nota Trad.*

Unii spun că legile economice au un caracter spontan, că acțiunea acestor legi este de neînlăturat, că societatea este neputincioasă în fața lor. Aceasta nu este adevărat. Aceasta înseamnă a face din legi fetișuri, a accepta să devii sclavul legilor. Este dovedit că societatea nu este neputincioasă în fața legilor, că societatea, cunoscând legile economice și sprijinindu-se pe ele, poate să limiteze sfera lor de acțiune, să le folosească în interesul societății și să le „strunească“, așa cum se întâmplă cu forțele naturii și cu legile lor, așa cum se întâmplă în exemplul de mai sus, privitor la revărsarea marilor fluvii.

Unii se referă la rolul deosebit al Puterii Sovietice în opera de construire a socialismului, rol care, chipurile, îi dă posibilitate să suprimă legile existente ale dezvoltării economice și să „formeze“ altele noi. Nici aceasta nu este adevărat.

Rolul deosebit al Puterii Sovietice se explică prin două împrejurări: ¹ în primul rând prin aceea că Puterea Sovietică trebuia nu să înlocuiască o formă de exploatare prin altă formă, așa cum s'a întâmplat în revoluțiile din trecut, ci să lichideze orice exploatare; ² în al doilea rând, prin aceea că, dat fiind că în țară nu exista niciun fel de embrion gata pregătit de economie socialistă, ea a trebuit să creeze, ca să zicem așa, pe „loc gol“ forme noi, socialiste, de economie.

Sarcina aceasta este incontestabil o sarcină grea și complicată, fără precedent. Cu toate acestea, Puterea Sovietică a îndeplinit cu cinste această sarcină. Dar ea a îndeplinit-o nu pentru că ar fi suprimat legile economice existente și ar fi „format“ altele noi, ci numai pentru că s'a bazat pe legea economică a *concordanței obligatorii* a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție. Forțele de producție din țara noastră, mai ales în industrie, aveau un ca-

racter social, pe când forma de proprietate era particulară, capitalistă. Bazându-se pe legea economică a concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție, Puterea Sovietică a socializat mijloacele de producție, le-a făcut proprietate a întregului popor și în felul acesta a desființat sistemul exploatării, a creat formele socialiste de economie. Dacă n'ar fi fost această lege și dacă nu s'ar fi bazat pe ea, Puterea Sovietică n'ar fi putut să-și îndeplinească sarcina.

Legea economică a concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție demult își croește drumul în țările capitaliste. Dacă ea nu și-a croit încă drumul și n'a căpătat câmp liber, aceasta se datorește faptului că întâmpină cea mai mare împotrivire din partea forțelor societății care sunt pe cale de dispariție. Aci ne lovim de o altă particularitate a legilor economice. Spre deosebire de legile științelor

naturii, unde descoperirea și aplicarea unei legi noi se desfășoară mai mult sau mai puțin neted, în domeniul economic descoperirea și aplicarea unei legi noi care atinge interesele forțelor societății aflate pe cale de dispariție întâmpină cea mai mare împotrivire din partea acestor forțe. Este nevoie, prin urmare, de o forță, de o forță socială capabilă să învingă această împotrivire. O asemenea forță s'a găsit în țara noastră sub forma alianței clasei muncitoare cu țărănimea, care reprezintă majoritatea covârșitoare a societății. O asemenea forță nu s'a găsit încă în alte țări, în țările capitaliste. Aci este secretul faptului că Puterea Sovietică a reușit să zdrobească forțele vechi ale societății, iar legea economică a concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție a căpătat la noi câmp pe deplin liber.

Unii spun că necesitatea dezvoltării planificate (proporționale) a economiei

naționale din țara noastră dă Puterii Sovietice posibilitatea să suprime legile economice existente și să creeze altele noi. Aceasta este absolut fals. Nu trebuie confundate planurile noastre anuale și cincinale cu legea economică obiectivă a dezvoltării planificate, proporționale, a economiei naționale. Legea dezvoltării planificate a economiei naționale a apărut ca o lege opusă legii concurenței și anarhiei în producție în capitalism. Ea a apărut pe baza socializării mijloacelor de producție, după ce legea concurenței și anarhiei în producție și-a pierdut puterea. Ea a intrat în vigoare pentru că economia națională socialistă nu poate exista decât pe baza legii economice a dezvoltării planificate a economiei naționale. Aceasta înseamnă că legea dezvoltării planificate a economiei naționale dă organelor noastre de planificare *posibilitatea* să planifice just producția socială. Dar *posibilitatea* nu trebuie confundată cu *realitatea*. Acestea sunt două

lucruri diferite. Pentru a transforma această posibilitate în realitate trebuie să studiem această lege economică, trebuie să ne-o însușim, trebuie să învățăm s'o aplicăm în deplină cunoștință de cauză, trebuie să alcătuim asemenea planuri care să oglindească pe deplin cerințele acestei legi. Nu se poate spune că planurile noastre anuale și cincinale oglindesc pe deplin cerințele acestei legi economice.

Unii spun că unele legi economice, inclusiv legea valorii, care acționează la noi în socialism, sunt legi „transformate” sau chiar „radical transformate” pe baza economiei planificate. Nici aceasta nu este adevărat. Nu se pot „transforma” legi și cu atât mai puțin „în mod radical”. Dacă am putea să le transformăm, am putea să le și suprimăm, înlocuindu-le cu alte legi. Teza despre „transformarea” legilor este o rămășiță a formulei greșite a „suprimării” și „formării” legilor. Deși formula transformării legi-

lor economice a devenit demult uzuală la noi, va trebui totuși să renunțăm la ea în interesul exactității. Se poate limita sfera de acțiune a cutărilor sau cutărilor legi economice, se poate preîntâmpina acțiunea lor distructivă, dacă, firește, o asemenea acțiune există, dar ele nu pot fi „transformate” sau „suprimate”.

Prin urmare, când vorbim de „supunerea” forțelor naturii sau a forțelor economice, de „dominarea” lor etc., prin aceasta nu vrem deloc să spunem că oamenii pot să „suprime” legile științei sau să „formeze” aceste legi. Dimpotrivă, prin aceasta vrem să spunem doar că oamenii pot să descopere legi, să le cunoască, să le însușească, să învețe să le aplice în deplină cunoștință de cauză, să le folosească în interesul societății și în felul acesta să le supună, să obțină dominația asupra lor.

Așa dar, legile economiei politice în socialism sunt legi obiective, care oglindesc legile ce stau la baza proceselor

vieții economice ce se desfășoară independent de voința noastră. Oamenii care neagă această teză, neagă în fond știința, iar negând știința neagă implicit posibilitatea oricărei previziuni, prin urmare neagă posibilitatea de a conduce viața economică.

S'ar putea spune că tot ce s'a spus aici este just și îndeobște cunoscut, dar că nu conține nimic nou și că, prin urmare, nu face să ne pierdem timpul cu repetarea unor adevăruri îndeobște cunoscute. Desigur, aci într'adevăr nu este nimic nou, dar ar fi greșit să se creadă că nu face să ne pierdem timpul cu repetarea unor adevăruri cunoscute nouă. Fapt e că spre noi, spre nucleul de conducere, vin în fiecare an mii de noi cadre tinere, care ard de dorința de a ne ajuta, ard de dorința de a se afirma, dar ele nu au suficientă educație marxistă, nu cunosc multe adevăruri binecunoscute nouă și sunt nevoite să bâjbâie în întuneric. Ele sunt uluite de realizările colosale ale

Puterii Sovietice, succesele extraordinare ale orânduirii sovietice le amețesc și ele încep să-și închipue că Puterea Sovietică „poate orice”, că pentru ea „nimic nu este prea greu”, că ea poate să suprime legile științei, să formeze legi noi. Ce să facem cu acești tovarăși? Cum să-i educăm în spiritul marxism-leninismului? Eu cred că a repeta sistematic așa-zisele adevăruri „îndeobște cunoscute”, a le lămuri cu răbdare constituie unul din cele mai bune mijloace de educare marxistă a acestor tovarăși.

PROBLEMA PRODUCȚIEI DE MĂRFURI
IN SOCIALISM

Unii tovarăși afirmă că partidul a procedat greșit menținând producția de mărfuri după ce a luat puterea și a naționalizat mijloacele de producție în țara noastră. Ei socotesc că partidul ar fi trebuit chiar atunci să înlăture producția de mărfuri. Ei se referă aci la Engels, care spune:

„Prin luarea în stăpânire a mijloacelor de producție de către societate, producția de mărfuri este înlăturată și, prin aceasta, este înlăturată și dominația pro-

dusului asupra producătorilor“ (vezi „Anti-Dühring“) ¹.

Acești tovarăși greșesc profund.

Să analizăm formula lui Engels. Formula lui Engels nu poate fi socotită pe deplin clară și precisă, deoarece ea nu arată dacă este vorba de luarea în stăpânire a societății a *tuturor* mijloacelor de producție sau numai a unei părți din mijloacele de producție, adică dacă *toate* mijloacele de producție au fost trecute în proprietatea întregului popor sau numai o parte din mijloacele de producție. Prin urmare, *această* formulă a lui Engels poate fi înțeleasă și într'un fel, și în altul.

Intr'un alt pasaj din „Anti-Dühring“ Engels vorbește despre luarea în stăpânire a „*tuturor* mijloacelor de producție“, despre luarea în stăpânire a „*totalității* mijloacelor de producție“ ². Prin urmare,

¹ F. Engels : „Anti-Dühring“, ed. P.M.R. 1952, ediția a II-a, pag. 333. — Nota Trad.

² Op. cit., pag. 330—331, 347.

în formula sa, Engels are în vedere naționalizarea nu a unei părți din mijloacele de producție, ci a tuturor mijloacelor de producție, adică trecerea în proprietatea întregului popor a mijloacelor de producție nu numai din industrie, ci și din agricultură.

De aici rezultă că Engels are în vedere țări în care capitalismul și concentrarea producției sunt destul de dezvoltate nu numai în industrie, dar și în agricultură, pentru a se putea expropria *toate* mijloacele de producție ale țării și a le trece în proprietatea întregului popor. Prin urmare, Engels socotește că în *asemenea* țări ar trebui, odată cu socializarea *tuturor* mijloacelor de producție, să se înlătore producția de mărfuri. Și aceasta este desigur just.

O astfel de țară la sfârșitul veacului trecut, în momentul apariției lucrării „Anti-Dühring“, a fost numai una singură, Anglia, unde dezvoltarea capitalismului și concentrarea producției atât

în industrie, cât și în agricultură atinseseră un asemenea grad încât era posibil ca în cazul luării puterii de către proletariat să se treacă *toate* mijloacele de producție ale țării în proprietatea întregului popor și să se înlătore din uz producția de mărfuri.

Eu fac abstracție în cazul de față de chestiunea importanței pe care o are pentru Anglia comerțul exterior, cu enorma lui greutate specifică în economia națională a Angliei. Cred că numai după ce se va fi studiat această chestiune s'ar putea soluționa definitiv chestiunea soartei producției de mărfuri în Anglia după luarea puterii de către proletariat și după naționalizarea *tuturor* mijloacelor de producție.

De altfel, nu numai la sfârșitul veacului trecut, dar nici în prezent n'a atins vreo țară încă acel grad de dezvoltare a capitalismului și de concentrare a producției în agricultură pe care îl observăm în Anglia. În ce privește celelalte

țări, în acestea, cu toată dezvoltarea capitalismului la sate, mai există încă în sate o clasă destul de numeroasă de proprietari-producători mici și mijlocii, a căror soartă ar trebui să fie hotărâtă în cazul luării puterii de către proletariat.

Se pune însă întrebarea: ce trebuie să facă proletariatul și partidul său, dacă într'o țară sau alta, inclusiv țara noastră, există condiții favorabile pentru luarea puterii de către proletariat și răsturnarea capitalismului, dacă în aceste țări capitalismul în industrie a concentrat într'atâta mijloacele de producție, încât ele pot fi expropriate și trecute în proprietatea societății, pe când agricultura, cu toată creșterea capitalismului, este încă atât de fărâmițată între numeroșii proprietari-producători mici și mijlocii încât nu e posibil să se pună problema exproprierii acestor producători?

La această chestiune formula lui Engels nu dă răspuns. De altfel, ea nici nu trebuie să răspundă la această chestiune,

deoarece această formulă a apărut pe baza unei alte chestiuni, și anume: care trebuie să fie soarta producției de mărfuri după ce vor fi socializate *toate* mijloacele de producție.

Așa dar, ce-i de făcut dacă *nu toate* mijloacele de producție sunt socializate, ci numai o parte din mijloacele de producție, dar condiții favorabile pentru luarea puterii de către proletariat există — trebuie oare proletariatul să ia puterea și trebuie el să desființeze imediat după aceasta producția de mărfuri?

Nu poate fi, desigur, considerată drept răspuns părerea unor pseudo-marxiști, care socotesc că în asemenea condiții ar trebui să se renunțe la luarea puterii și să se aștepte până când capitalismul va reuși să ruineze milioanele de producători mici și mijlocii, transformându-i în muncitori agricoli, și să concentreze mijloacele de producție în agricultură, că numai după aceea s'ar putea pune problema luării puterii de către proletariat

și a socializării tuturor mijloacelor de producție. Se înțelege că marxiștii nu pot să accepte o asemenea „soluție“, dacă ei nu vor să se facă cu totul de rușine.

Deasemenea, nu poate fi socotită drept răspuns nici părerea altor pseudo-marxiști, care cred că ar trebui poate să se ia puterea și să se treacă la exproprierea producătorilor mici și mijlocii dela sate și la socializarea mijloacelor lor de producție. Nici această cale absurdă și criminală n'o pot accepta marxiștii, căci o asemenea cale ar submina orice posibilitate de victorie a revoluției proletare, ar arunca pentru mult timp țărănimea în lagărul dușmanilor proletariatului.

Răspunsul la această întrebare l-a dat Lenin în lucrările sale despre „impozitul în natură“ și în celebrul său „plan cooperatist“.

Răspunsul lui Lenin se rezumă, pe scurt, la următoarele:

a) să nu scăpăm condițiile favorabile pentru luarea puterii; proletariatul să ia

puterea, fără să aștepte momentul când capitalismul va fi reușit să ruineze populația de multe milioane de producători individuali mici și mijlocii;

b) să expropriem mijloacele de producție în industrie și să le trecem în proprietatea întregului popor;

c) în ce privește pe producătorii individuali mici și mijlocii, să-i unim treptat în cooperative de producție, adică în mari întreprinderi agricole, colhozuri;

d) să dezvoltăm prin toate mijloacele industria și să dăm colhozurilor baza tehnică modernă a mării producții fără a le expropria, ci, dimpotrivă, înzestrându-le din belșug cu tractoare și alte mașini de prima calitate;

e) pentru o strânsă legătură economică între oraș și sat, între industrie și agricultură, să fie menținută câtva timp producția de mărfuri (schimbul prin cumpărare-vânzare) ca *singura* formă de legături economice cu orașul *acceptabilă* pentru țărani și să se dezvolte la

maximum comerțul sovietic — comerțul de stat și cooperatist-collhoznic, eliminând din circulația de mărfuri pe toți capitaliștii de orice fel.

Istoria construcției noastre socialiste arată că această cale de dezvoltare, trasată de Lenin, s'a dovedit a fi în totul justă.

Este în afară de orice îndoială că pentru toate țările capitaliste care au o clasă de producători mici și mijlocii mai mult sau mai puțin numeroasă, această cale de dezvoltare este singura posibilă și indicată pentru victoria socialismului.

Unii spun că producția de mărfuri trebuie totuși, în orice condiții, să ducă și va duce neapărat la capitalism. Aceasta nu este adevărat. Nu întotdeauna și nu în orice condiții! Nu poate fi identificată producția de mărfuri cu producția capitalistă. Sunt două lucruri diferite. Producția capitalistă este o formă superioară a producției de mărfuri. Producția de mărfuri duce la capitalism numai

dacă există proprietate particulară asupra mijloacelor de producție, *dacă* forța de muncă apare pe piață ca o marfă, care poate fi cumpărată de capitalist și exploatată în procesul de producție, *dacă*, prin urmare, există în țară sistemul de exploatare de către capitaliști a muncitorilor salariați. Producția capitalistă începe acolo unde mijloacele de producție sunt concentrate în mâini particulare, iar muncitorii, lipsiți de mijloace de producție, sunt nevoiți să-și vândă forța de muncă ca pe o marfă. Fără aceasta nu există producție capitalistă.

Ei, dar dacă nu există aceste condiții care transformă producția de mărfuri în producție capitalistă, dacă mijloacele de producție nu mai sunt proprietate particulară ci proprietate socialistă, dacă nu există sistemul muncii salariate și forța de muncă nu mai este marfă, dacă sistemul exploatării este demult lichidat — cum rămâne atunci: putem socoti că producția de mărfuri va duce totuși la ca-

pitalism? Nu, nu putem socoti astfel. Or, societatea noastră este tocmai o societate în care proprietatea particulară asupra mijloacelor de producție, sistemul muncii salariate, sistemul exploatării nu mai există demult.

Producția de mărfuri nu poate fi socotită ca un lucru de sine stătător, independent de condițiile economice înconjurătoare. Producția de mărfuri este mai veche decât producția capitalistă. Ea a existat sub orânduirea sclavagistă și a deservit-o și totuși nu a dus la capitalism. Ea a existat sub feudalism și l-a deservit, totuși, deși a pregătit unele condiții pentru producția capitalistă, nu a dus la capitalism. Se pune întrebarea: de ce n'ar putea producția de mărfuri să deservească pentru o anumită perioadă și societatea noastră socialistă, fără a duce la capitalism, dacă ținem seama de faptul că producția de mărfuri nu are la noi o răspândire atât de nelimitată și atotcuprinzătoare ca în capitalism, că la

noi producția de mărfuri este restrânsă la un cadru strict, datorită unor condiții economice atât de hotăritoare ca proprietatea socială asupra mijloacelor de producție, lichidarea sistemului muncii salariate, lichidarea sistemului exploatării?

Unii spun că după ce a fost instaurată la noi în țară dominația proprietății sociale asupra mijloacelor de producție, iar sistemul muncii salariate și exploatării a fost lichidat, existența producției de mărfuri și-a pierdut sensul, că deci, din această cauză, ar trebui înlăturată producția de mărfuri.

Aceasta deasemenea nu este adevărat. În prezent există la noi două forme fundamentale de producție socialistă: de stat — a întregului popor — și colhoznică, aceasta din urmă neputând fi numită a întregului popor. În întreprinderile de stat, mijloacele de producție și produsele producției sunt proprietatea întregului popor. În întreprinderile colhoznice însă, deși mijloacele de producție

(pământul, mașinile) aparțin statului, produsele producției sunt totuși proprietatea fiecărui colhoz în parte, deoarece munca în colhozuri, ca și semințele sunt ale lor proprii, iar de pământ, care a fost predat colhozurilor în folosință veșnică, colhozurile dispun de fapt ca de o proprietate a lor, deși nu pot să-l vândă, să-l cumpere, să-l dea în arendă sau să-l ipotecheze.

Această împrejurare face ca statul să poată dispune doar de producția întreprinderilor de stat, în timp ce de producția colhoznică dispun numai colhozurile, ca de o proprietate a lor. Dar colhozurile nu vor să înstrăineze produsele lor altfel decât sub formă de mărfuri, în schimbul cărora ele vor să primească mărfurile de care au nevoie. Alte legături economice cu orașul decât prin marfă, decât schimbul prin cumpărare-vânzare, colhozurile nu acceptă în prezent. De aceea, producția de mărfuri și circulația de mărfuri sunt la noi, în prezent, tot atât de nece-

sare cum erau, să zicem, cu 30 de ani în urmă, atunci când Lenin proclamase necesitatea dezvoltării maxime a circulației mărfurilor.

Bine înțeles că atunci când în locul celor două sectoare de producție fundamentale, sectorul de stat și cel colhoznic, va apare un singur sector de producție atotcuprinzător, având dreptul de a dispune de întreaga producție de consum a țării, circulația mărfurilor cu „economia ei bănească“ va dispărea ca un element inutil al economiei naționale. Dar atâta vreme cât aceasta nu există, cât rămân două sectoare de producție fundamentale, producția de mărfuri și circulația mărfurilor trebuie să se mențină, ca un element necesar și deosebit de folositor în sistemul economiei noastre naționale. În ce fel va avea loc crearea unui singur sector unit: pe calea simplei absorbiri a sectorului colhoznic de către sectorul de stat, ceea ce este puțin probabil (căci acest fapt ar putea fi consi-

derat ca o expropriere a colhozurilor), sau pe calea organizării unui organ economic unic *al întregului popor* (cu o reprezentanță din partea industriei de stat și a colhozurilor), având mai întâi dreptul de a ține evidența întregii producții de consum a țării, iar cu timpul și de a repartiza produsele, sub forma, să zicem, a schimbului de produse — aceasta este o chestiune aparte, care necesită o discuție separată.

Prin urmare, producția *noastră* de mărfuri nu este o producție de mărfuri obișnuită, ci o producție de mărfuri de un fel deosebit, o producție de mărfuri fără capitaliști, care are de-a-face mai ales cu mărfurile producătorilor socialiști uniți (statul, colhozurile, cooperația), a cărei sferă de acțiune este limitată la obiectele de consum individual, o producție de mărfuri care evident nu se poate dezvolta în niciun caz în producție capitalistă și care, împreună cu „economia ei bănească”, este sortită să deser-

vească cauza dezvoltării și întăririi producției socialiste.

Deaceea, nu au deloc dreptate acei tovarăși care declară că, întrucât societatea socialistă nu lichidează formele de marfă ale producției, ar trebui, chipurile, restabilite la noi toate categoriile economice proprii capitalismului: forța de muncă ca marfă, plusvaloarea, capitalul, profitul la capital, rata mijlocie a profitului etc. Acești tovarăși confundă producția de mărfuri cu producția capitalistă și socotesc că odată ce există producție de mărfuri trebuie să existe și producție capitalistă. Ei nu înțeleg că producția noastră de mărfuri se deosebește radical de producția de mărfuri în capitalism.

Mai mult decât atât, eu cred că este necesar să renunțăm și la alte câteva noțiuni luate din „Capitalul” lui Marx, în care Marx s'a ocupat de analiza capitalismului, noțiuni lipite artificial la relațiile noastre socialiste. Am în vedere,

între altele, noțiuni ca munca „necesară“ și „supra“-munca, produsul „necesar“ și „plus“-produsul, timpul „necesar“ și timpul „suplimentar“. Marx a analizat capitalismul pentru a lămuri origina exploatării clasei muncitoare, plusvaloarea, și pentru a da clasei muncitoare, lipsită de mijloacele de producție, o armă spirituală în vederea răsturnării capitalismului. Se înțelege că pentru aceasta Marx folosește noțiuni (categorii) care corespund pe deplin relațiilor capitaliste. Dar este mai mult decât straniu să fie folosite aceste noțiuni astăzi, când clasa muncitoare nu numai că nu este lipsită de puterea de stat și de mijloace de producție, ci, dimpotrivă, are în mâinile sale puterea și stăpânește mijloacele de producție. Astăzi, în orânduirea noastră sună destul de absurd cuvintele despre forța de muncă ca marfă și despre „angajarea“ muncitorilor: ca și cum clasa muncitoare, care stăpânește mijloacele de producție, se angajează sin-

gură și își vinde sie înseși forța ei de muncă. Tot atât de straniu este să vorbim astăzi despre munca „necesară“ și „supra“-muncă : ca și cum, în condițiile noastre, munca muncitorilor dată societății pentru lărgirea producției, pentru dezvoltarea învățământului, a ocrotirii sănătății, pentru organizarea apărării țării etc. nu ar fi tot atât de necesară clasei muncitoare, aflată astăzi la putere, ca și munca cheltuită pentru acoperirea nevoilor personale ale muncitorului și ale familiei lui.

Trebue notat că Marx, în lucrarea sa „Critica programului dela Gotha“, în care nu mai cercetează capitalismul, ci, între altele, prima fază a societății comuniste, socotește munca dată societății pentru lărgirea producției, pentru învățământ, ocrotirea sănătății, cheltueli administrative, formarea de rezerve etc. tot atât de necesară ca și munca cheltuită pentru acoperirea nevoilor de consum ale clasei muncitoare.

Cred că economiștii noștri trebuie să pună capăt acestei neconcordanțe dintre noțiunile vechi și noua stare de lucruri din țara noastră socialistă, înlocuind vechile noțiuni cu altele noi, corespunzătoare situației noi.

Noi am putut tolera această neconcordanță câtăva vreme, dar acum a sosit timpul când trebuie în sfârșit să punem capăt acestei neconcordanțe.

Uneori se pune întrebarea: există oare și acționează oare la noi, în orânduirea noastră socialistă, legea valorii?

Da, există și acționează. Acolo unde există mărfuri și producție de mărfuri, nu poate să nu existe și legea valorii.

Sfera de acțiune a legii valorii se extinde la noi, în primul rând, asupra circulației mărfurilor, asupra schimbului de mărfuri prin cumpărare-vânzare, asupra schimbului, în special, al mărfurilor

de consum individual. Aici, în acest domeniu, legea valorii își păstrează — fi-rește, în anumite limite — rolul de re-gulator.

Dar acțiunea legii valorii nu se mă-r-ginește la sfera circulației mărfurilor. Ea se extinde și asupra producției. Este adevărat că legea valorii nu are un rol regulator în producția noastră socialistă, dar ea acționează totuși asupra produc-tiei, și de acest lucru nu putem să nu ținem seamă în conducerea producției. Fapt este că produsele de consum necesare pentru compensarea forței de muncă cheltuite în procesul de produc-ție se produc și se realizează la noi ca mărfuri, supuse acțiunii legii valorii. Tocmai aci se manifestă acțiunea legii valorii asupra producției. În legătură cu aceasta, în întreprinderile noastre au o importanță actuală probleme ca: proble-ma gospodăririi chibzuite și a rentabi-lității, problema prețului de cost, proble-ma prețurilor etc. Deaceea, întreprinde-

rile noastre nu pot și nu trebuie să renun-țe la a ține seamă de legea valorii.

Oare este bine aceasta? Nu e rău. În condițiile noastre actuale aceasta într'a-devăr nu este rău, deoarece această îm-prejurare educă cadrele noastre din eco-nomie în spiritul conducerii raționale a producției și le disciplinează. Nu e rău, deoarece învață cadrele noastre din e-conomie să calculeze câtimile care intră în producție, să le socotească exact, pre-cum și să țină seama tot atât de exact de lucrurile reale în producție, și nu să se îndeletnicească cu pălăvrăgeala despre „date de orientare“ supte din deget. Nu e rău, deoarece învață cadrele noastre din economie să caute, să găsească și să fo-losească rezervele ascunse care există în sânul producției, și nu să le calce în pi-cioare. Nu e rău, deoarece învață cadrele noastre din economie să îmbunătățească sistematic metodele de producție, să mic-șoreze prețul de cost al producției, să realizeze gospodărirea chibzuită și să

obțină ca întreprinderile să devină rentabile. Aceasta este o bună școală practică, care accelerează creșterea cadrelor noastre din economie și transformarea lor în adevărați conducători ai producției socialiste în actuala etapă de dezvoltare.

Nenorocirea nu este că legea valorii acționează la noi asupra producției. Nenorocirea este că cadrele noastre din economie și planificatorii noștri, cu puține excepții, cunosc prost acțiunile legii valorii, nu le studiază și nu știu să țină seamă de ele în calculele lor. Prin aceasta, propriu zis, se explică acea confuzie care mai domnește la noi în problema politicii prețurilor. Iată unul dintre numeroasele exemple. Acum câțva timp s'a hotărât ca, în interesul culturii bumbacului, să se pună la punct corelația prețurilor la bumbac și grâne, să se fixeze prețurile la grânele care se vând cultivatorilor de bumbac și să se ridice prețurile la bumbacul care se predă statului. În

legătură cu aceasta cadrele noastre din economie și planificatorii au făcut o propunere care n'a putut să nu uimească pe membrii Comitetului Central, deoarece, potrivit acestei propuneri, prețul la o tonă de grâne urma să fie aproape același ca și prețul la o tonă de bumbac, iar prețul la tona de grâne era echivalat cu prețul la o tonă de pâine. La observația membrilor Comitetului Central că prețul unei tone de pâine trebuie să fie mai ridicat decât prețul unei tone de grâne, dat fiind cheltuielile suplimentare pentru morărit și coacerea pâinii, că bumbacul costă în general cu mult mai mult decât grânele, fapt pe care-l arată și prețurile mondiale la bumbac și grâne, autorii propunerii n'au putut să spună nimic convingător. Din această cauză Comitetul Central a fost nevoit să ia această problemă în mâinile sale, să micșoreze prețurile la grâne și să ridice prețurile la bumbac. Ce s'ar fi întâmplat dacă propunerea acestor tovarăși ar fi

căpătat putere de lege? Am fi ruinat pe cultivatorii de bumbac și am fi rămas fără bumbac.

Inseamnă oare toate acestea că legea valorii are la noi acelaș câmp larg de acțiune ca și în capitalism, că legea valorii este la noi regulatorul producției? Nu, nu înseamnă. În realitate sfera de acțiune a legii valorii în orânduirea noastră economică este strict limitată și restrânsă la un anumit cadru. Am mai spus că sfera de acțiune a producției de mărfuri în orânduirea noastră este limitată și restrânsă la un anumit cadru. Acelaș lucru trebuie spus și despre sfera de acțiune a legii valorii. Este neîndoielnică că inexistența proprietății particulare asupra mijloacelor de producție și socializarea mijloacelor de producție atât la orașe, cât și la sate nu poate să nu limiteze sfera de acțiune a legii valorii și măsura în care ea acționează asupra producției.

In aceeași direcție acționează și legea dezvoltării planificate (proporționale) a economiei naționale, care a luat locul legii concurenței și anarhiei în producție.

În aceeași direcție acționează planurile noastre anuale și cincinale și în general întreaga noastră politică economică, care se bazează pe cerințele legii dezvoltării planificate a economiei naționale.

Toate acestea laolaltă fac ca sfera de acțiune a legii valorii să fie la noi strict limitată, iar legea valorii să nu poată juca în orânduirea noastră rolul de regulator al producției.

Prin aceasta se și explică, propriu zis, faptul „uimitor“ că, în ciuda creșterii neconținute și vijelioase a producției noastre socialiste, legea valorii nu duce la noi la crize de supraproducție, în timp ce aceeași lege a valorii, care are o largă sferă de acțiune în capitalism, în ciuda ritmului lent al creșterii producției

în țările capitaliste, duc la crize periodice de supraproducție.

Se spune că legea valorii este o lege permanentă, obligatorie pentru toate perioadele de dezvoltare istorică, că chiar dacă legea valorii își va pierde puterea ca regulator al relațiilor de schimb în perioada celei de a doua faze a societății comuniste, ea își va păstra în această fază de dezvoltare puterea ei ca regulator al relațiilor între diferitele ramuri de producție, ca regulator al repartizării muncii între ramurile de producție.

Aceasta este cu desăvârșire greșit. Valoarea, ca și legea valorii, este o categorie istorică legată de existența producției de mărfuri. Odată cu dispariția producției de mărfuri va dispărea și valoarea cu formele ei, și legea valorii.

În a doua fază a societății comuniste, cantitatea de muncă cheltuită pentru producția produselor se va măsura nu pe căi ocolite, nu cu ajutorul valorii și al formelor ei, cum este cazul în producția

de mărfuri, ci direct și nemijlocit, prin cantitatea de timp, prin numărul de ore cheltuite pentru producția produselor. În ceea ce privește repartizarea muncii, această repartizare a muncii între ramurile de producție va fi reglementată nu de legea valorii, care își va pierde puterea în acest timp, ci de creșterea nevoilor de produse ale societății. Aceasta va fi o societate în care producția va fi reglementată de trebuințele societății, iar evidența trebuințelor societății va căpăta o importanță primordială pentru organele de planificare.

Este deasemenea absolut greșită afirmația după care în actuala noastră orânduire economică, în prima fază de dezvoltare a societății comuniste, legea valorii ar reglementa „proporțiile” repartizării muncii între diferitele ramuri de producție.

Dacă aceasta ar fi exact, atunci este de neînțeles pentru ce la noi nu se dezvoltă din plin industria ușoară, care este

cea mai rentabilă, cu preponderență față de industria grea, care adesea este mai puțin rentabilă, iar uneori nu este deloc rentabilă?

Dacă aceasta ar fi exact, atunci este de neînțeles de ce nu se închid la noi o serie de întreprinderi ale industriei grele care deocamdată nu sunt încă rentabile, în care munca muncitorilor nu are „efectul cuvenit”, și nu se deschid întreprinderi noi ale industriei ușoare, care este absolut rentabilă, în care munca muncitorilor ar putea să aibă un „efect mai mare”?

Dacă aceasta ar fi exact, atunci este de neînțeles de ce la noi nu sunt mutați muncitorii din întreprinderile puțin rentabile, chiar dacă sunt foarte necesare economiei naționale, în întreprinderi mai rentabile, potrivit legii valorii, care reglementează, chipurile, „proporțiile” repartizării muncii între ramurile de producție?

Evident că, dacă am merge pe urmele

acestor tovarăși, ar trebui să renunțăm la primatul producției mijloacelor de producție în favoarea producției mijloacelor de consum. Dar ce înseamnă a renunța la primatul producției mijloacelor de producție? Aceasta înseamnă a nimici posibilitatea creșterii neîntrerupte a economiei noastre naționale, deoarece este imposibil să realizăm creșterea neîntreruptă a economiei naționale fără a realiza în același timp primatul producției mijloacelor de producție.

Acești tovarăși uită că legea valorii poate fi regulatorul producției numai în capitalism, în condițiile existenței proprietății private asupra mijloacelor de producție, în condițiile existenței concurenței, anarhiei în producție, crizelor de supraproducție. Ei uită că sfera de acțiune a legii valorii este limitată la noi de existența proprietății sociale asupra mijloacelor de producție, de acțiunea legii dezvoltării planificate a economiei naționale — este limitată, prin urmare,

și de planurile noastre anuale și cincinale, care sunt o oglindire aproximativă a cerințelor acestei legi.

Unii tovarăși trag de aci concluzia că legea dezvoltării planificate a economiei naționale și planificarea economiei naționale suprimă principiul rentabilității producției. Aceasta este cu totul neadevărat. Lucrurile stau tocmai invers. Dacă luăm rentabilitatea nu din punctul de vedere al unor întreprinderi sau ramuri de producție și nu pe o perioadă de un an, ci din punctul de vedere al întregii economii naționale și pe o perioadă, să zicem, de 10—15 ani, și aceasta ar fi singura abordare justă a problemei, atunci rentabilitatea vremelnică și nestabilă a diferitelor întreprinderi sau ramuri de producție nu poate fi nicidecum comparată cu acea formă superioară de rentabilitate stabilă și permanentă pe care ne-o dă acțiunea legii de dezvoltare planificată a economiei naționale și planificarea economiei naționale, scutindu-ne

de crizele economice periodice, care distrug economia națională și aduc societății colosale pagube materiale, și asigurându-ne creșterea neîntreruptă a economiei naționale cu ritmul ei rapid.

Pe scurt: nu poate încăpea îndoială că în actualele noastre condiții socialiste de producție legea valorii nu poate fi „regulatorul proporțiilor“ în repartizarea muncii între diferitele ramuri de producție.

PROBLEMA LICHIDARII CONTRADICȚIEI
DINTRE ORAȘ ȘI SAT, DINTRE MUNCA
INTELECTUALĂ ȘI CEA FIZICĂ, PRECUM
ȘI PROBLEMA LICHIDARII DEOSEBIRILOR
DINTRE ELE

Titlul acesta se referă la o serie de probleme care se deosebesc în mod esențial unele de altele, totuși eu le unesc într'un singur capitol nu pentru a le amesteca una cu alta, ci exclusiv pentru a scurta expunerea.

Problema lichidării contradicției dintre oraș și sat, dintre industrie și agricultură este o problemă cunoscută, pusă demult de către Marx și Engels. Baza economică a acestei contradicții este exploatarea

satului de către oraș, exproprierea țărănimii și ruinarea majorității populației rurale prin întregul mers al dezvoltării industriei, comerțului, sistemului de credit în capitalism. Deaceea, contradicția dintre oraș și sat în capitalism trebuie privită ca o contradicție de interese. Pe acest teren a apărut atitudinea dușmănoasă a satului față de oraș și față de „orășeni” în general.

Nu începe îndoială că odată cu nimicirea capitalismului și a sistemului exploatareii, odată cu întărirea orânduirii socialiste în țara noastră, trebuia să dispară și contradicția de interese dintre oraș și sat, dintre industrie și agricultură. Așa s'a și întâmplat. Ajutorul uriaș pe care orașul socialist, clasa noastră muncitoare l-a acordat țărănimii noastre pentru lichidarea moșierilor și a chiaburimii a întărit terenul pentru alianța clasei muncitoare cu țărănimea, iar aprovizionarea sistematică a țărănimii și a colhozurilor ei cu tractoare și cu alte mașini

de prima calitate a transformat alianța clasei muncitoare cu țărănimea în prietenie reciprocă. Bine înțeles că muncitorii și țărănimea colhoznică alcătuiesc totuși două clase, deosebite între ele prin situația lor. Dar această deosebire nu slăbește câtuși de puțin prietenia lor. Dimpotrivă, interesele lor merg pe aceeași linie comună, pe linia întăririi orânduirii socialiste și a victoriei comunismului. Deaceia nu este de mirare că nici urmă n'a mai rămas din fosta neîncredere și cu atât mai mult din fosta ură a satului față de oraș.

Toate acestea înseamnă că terenul pentru contradicția dintre oraș și sat, dintre industrie și agricultură a fost deja lichidat de actuala noastră orânduire socialistă.

Aceasta, desigur, nu înseamnă că nimicirea contradicției dintre oraș și sat trebuie să ducă la „pieirea orașelor mari” (vezi „Anti-Dühring” de Engels). Orașele mari nu numai că nu vor pieri, ci

vor mai apare noi orașe mari, ca centre ale celei mai mari dezvoltări a culturii, ca centre nu numai ale mării industrii, dar și ale prelucrării produselor agricole și ale dezvoltării puternice a tuturor ramurilor industriei alimentare. Această împrejurare va ușura înflorirea culturală a țării și va duce la nivelarea condițiilor de trai la oraș și sat.

O situație analoagă avem și în problema lichidării contradicției dintre munca intelectuală și cea fizică. Această problemă este deasemenea o problemă cunoscută, pusă demult de Marx și Engels. Baza economică a contradicției dintre munca intelectuală și cea fizică este exploatarea oamenilor muncii fizice de către reprezentanții muncii intelectuale. Toată lumea cunoaște ruptura care exista sub capitalism între oamenii muncii fizice din întreprinderi și personalul de conducere. Se știe că pe baza acestei rupturi s'a dezvoltat atitudinea dușmănoasă a muncitorilor față de director, de mai-

stru, de inginer și de alți reprezentanți ai personalului tehnic, ca față de dușmani ai lor. Se înțelege că, odată cu nimicirea capitalismului și a sistemului exploatării, trebuia să dispară și contradicția de interese dintre munca fizică și cea intelectuală. Și într'adevăr ea a dispărut în orânduirea noastră actuală, socialistă. Astăzi, oamenii muncii fizice și personalul de conducere nu sunt dușmani, ci tovarăși — prieteni, membri ai unui colectiv de producție unic, vital interesați în prosperarea și îmbunătățirea producției. Din fosta dușmănie dintre ei n'a mai rămas nici urmă.

Cu totul alt caracter are problema dispariției deosebirilor dintre oraș (industrie) și sat (agricultură), dintre munca fizică și cea intelectuală. Această problemă n'a fost pusă de clasicii marxismului. Este o problemă nouă, pusă de practica construcției noastre socialiste.

Nu este oare aceasta o problemă născocită, are ea pentru noi vreo însemnă-

tate practică sau teoretică? Nu, această problemă nu poate fi socotită născocită. Dimpotrivă, ea este pentru noi o problemă cât se poate de serioasă.

Dacă luăm, de exemplu, deosebirea dintre agricultură și industrie, ea se reduce la noi nu numai la faptul că condițiile de muncă în agricultură se deosebesc de condițiile de muncă din industrie, ci, înainte de toate, și mai ales, la faptul că în industrie avem proprietatea întregului popor asupra mijloacelor de producție și asupra produselor producției, pe când în agricultură avem nu proprietatea întregului popor, ci proprietatea de grup, colhoznică. S'a spus mai sus că această împrejurare duce la menținerea circulației mărfurilor, că numai odată cu dispariția acestei deosebiri dintre industrie și agricultură poate să dispară producția de mărfuri cu toate urmările care decurg de aci. Prin urmare, nu se poate nega că dispariția acestei deosebiri esențiale dintre agricultură și industrie tre-

bue să aibă pentru noi o însemnătate primordială.

Acelaș lucru trebuie spus și despre problema lichidării deosebirii esențiale dintre munca intelectuală și munca fizică. Această problemă are pentru noi deosemena o importanță primordială. Până în momentul în care a început să se desfășoare întrecerea socialistă de masă, creșterea producției mergea la noi scârțâind, iar mulți tovarăși puneau chiar chestiunea încetării ritmului de dezvoltare a industriei. Aceasta se explică mai ales prin faptul că nivelul cultural-tehnic al muncitorilor era prea scăzut și rămânea cu mult în urma nivelului personalului tehnic. Situația s'a schimbat însă radical după ce întrecerea socialistă a căpătat la noi un caracter de masă. Tocmai după aceea industria a pornit înainte într'un ritm accelerat. Dece a căpătat întrecerea socialistă un caracter de masă? Pentru că printre muncitori s'au găsit grupuri întregi de tova-

răși care nu numai că și-au însușit minimul tehnic, ci au mers mai departe, s'au ridicat la nivelul personalului tehnic, au început să corijeze pe tehnicieni și ingineri, să sfarme normele existente, ca fiind învechite, să introducă norme noi, mai actuale etc. Ce s'ar întâmpla dacă nu diferite grupuri de muncitori, ci majoritatea muncitorilor și-ar ridica nivelul cultural-tehnic la nivelul personalului de ingineri și tehnicieni? Industria noastră s'ar ridica la o înălțime inaccessibilă industriei celorlalte țări. Prin urmare, nu se poate nega că lichidarea deosebirii esențiale dintre munca intelectuală și cea fizică prin ridicarea nivelului cultural și tehnic al muncitorilor la nivelul personalului tehnic nu poate să nu aibă pentru noi o însemnătate primordială.

Unii tovarăși afirmă că cu timpul va dispărea nu numai deosebirea esențială dintre industrie și agricultură, dintre munca fizică și cea intelectuală, ci că va

dispare și *orice* deosebire între ele. Aceasta nu este adevărat. Lichidarea deosebirii esențiale dintre industrie și agricultură nu poate să ducă la lichidarea oricărei deosebiri între ele. O oarecare deosebire, deși neesențială, va rămâne incontestabil, date fiind deosebirile dintre condițiile de muncă din industrie și din agricultură. Chiar și în industrie, dacă avem în vedere diferitele ei ramuri, condițiile de muncă nu sunt pretutindeni la fel : condițiile de muncă, de pildă, ale minerilor se deosebesc de condițiile de muncă ale muncitorilor dintr'o fabrică mecanizată de încălțăminte, condițiile de muncă ale muncitorilor din minele de minereuri se deosebesc de condițiile de muncă ale muncitorilor din industria de construcții de mașini. Dacă aceasta este adevărat, apoi cu atât mai mult trebuie să rămână o anumită deosebire între industrie și agricultură.

Acelaș lucru trebuie spus despre deosebirea dintre munca intelectuală și cea

fizică. Deosebirea esențială dintre ele, în sensul unei rupturi în nivelul cultural-tehnic, va dispărea incontestabil. Dar o oarecare deosebire, deși neesențială, se va menține totuși, fie chiar datorită faptului că condițiile de muncă ale personalului de conducere din întreprinderi nu sunt egale cu condițiile de muncă ale muncitorilor.

Tovarășii care afirmă contrariul se bazează probabil pe cunoscuta formulare din unele din cuvântările mele în care se vorbește despre nimicirea deosebirii dintre industrie și agricultură, dintre munca intelectuală și cea fizică, fără a se menționa că este vorba despre nimicirea deosebirii *esențiale*, și nu a oricărei deosebiri. Chiar așa au și înțeles tovarășii formularea mea, presupunând că ea înseamnă nimicirea oricărei deosebiri. Dar aceasta înseamnă că formularea era neprecisă, nesatisfăcătoare. Ea trebuie abandonată și înlocuită cu o altă formulare, care vorbește de nimicirea deose-

birilor esențiale și de menținerea deosebiri-
birilor neesențiale dintre industrie și a-
gricoltura, dintre munca intelectuală și
cea fizică.

**PROBLEMA DESTRĂMĂRII PIEȚEI
MONDIALE UNICE ȘI A ADÂNCIRII CRIZEI
SISTEMULUI CAPITALIST MONDIAL**

Drept cel mai important rezultat economic al celui de al doilea război mondial și al urmărilor lui economice trebuie socotită destrămarea pieței mondiale unice atotcuprinzătoare. Această împrejurare a determinat o nouă adâncire a crizei generale a sistemului capitalist mondial.

Al doilea război mondial a fost el însuși generat de această criză. Fiecare dintre cele două coaliții capitaliste care s'au încăierat între ele în timpul răz-

boiului conta pe zdrobirea adversarului și cucerirea dominației mondiale. În aceasta căutau ele o ieșire din criză. Statele Unite ale Americii contau pe scoaterea din luptă a celor mai periculoși concurenți ai lor, Germania și Japonia, pe acapararea piețelor din străinătate, a resurselor mondiale de materii prime și pe cucerirea dominației mondiale.

Dar războiul nu a îndreptățit aceste nădejdi. Ce-i drept, Germania și Japonia au fost scoase din luptă ca concurenți ai celor trei țări capitaliste principale: Statele Unite ale Americii, Anglia, Franța. Dar paralel cu aceasta s'au desprins din sistemul capitalist China și celelalte țări de democrație populară din Europa, care, împreună cu Uniunea Sovietică, au format lagărul socialist, unit și puternic, opus lagărului capitalismului. Rezultatul economic al existenței celor două lagăre opuse a fost că piața mondială unică atocuprinzătoare s'a destrămat, ceea ce a dus la rezultatul că

noi avem astăzi două piețe mondiale paralele, opuse și ele una alteia.

Trebue notat că S.U.A. și Anglia împreună cu Franța au contribuit ele însele, desigur, fără voia lor, la formarea și întărirea noii piețe mondiale paralele. Ele au supus unei blocade economice U.R.S.S., China și țările de democrație populară din Europa, care n'au intrat în sistemul „planului Marshall“, crezând că prin aceasta le vor sugruma. În realitate însă a rezultat nu sugrumarea, ci întărirea noii piețe mondiale.

Totuși, esențialul este aci, firește, nu blocada economică, ci faptul că în perioada de după război aceste țări au realizat din punct de vedere economic o strânsă legătură între ele și au organizat colaborarea economică și ajutorul reciproc. Experiența acestei colaborări arată că nicio țară capitalistă n'ar fi putut să acorde țărilor de democrație populară un ajutor atât de efectiv și tehnicește calificat ca acela pe care li-l a-

cordă Uniunea Sovietică. Important este nu numai faptul că ajutorul acesta este cât se poate de ieftin și de prim rang din punct de vedere tehnic. Important este înaintea de toate faptul că la baza acestei colaborări stă dorința sinceră de a se ajuta reciproc și de a obține un avânt economic general. Drept urmare avem ritmul rapid de dezvoltare a industriei în aceste țări. Se poate spune cu certitudine că, în condițiile acestui ritm de dezvoltare a industriei, se va ajunge în curând la situația că aceste țări nu numai că nu vor avea nevoie să importe mărfuri din țările capitaliste, dar vor simți el însele nevoia de a desface în alte părți mărfurile excedentare din producția proprie.

De aici urmează însă că sfera de aplicare a forțelor principalelor țări capitaliste (S.U.A., Anglia, Franța) la resursele mondiale nu se va lărgi, ci se va restrânge, că pentru aceste țări condițiile pieței mondiale de desfacere se vor înrău-

țări, iar utilizarea necompletă a capacității întreprinderilor în aceste țări va spori. Tocmai în aceasta constă, propriu zis, adâncirea crizei generale a sistemului capitalist mondial în legătură cu destrămarea pieței mondiale.

Lucrul acesta îl simt capitaliștii înșiși, căci este greu să nu simți pierderea unor piețe ca U.R.S.S., China. Ei se străduiesc să biruiască aceste greutăți prin „planul Marshall“, prin războiul din Coreea, goana înarmărilor, militarizarea industriei. Dar așa aduce foarte mult cu situația celor care atunci când se înneacă se agață de un pai.

În legătură cu această stare de lucruri, în fața economiștilor s'au pus două probleme :

a) se poate afirma oare că cunoscuta teză a lui Stalin cu privire la stabilitatea relativă a piețelor în perioada crizei generale a capitalismului, teză emisă înaintea celui de al doilea război mondial, continuă să fie valabilă ?

b) se poate afirma oare că cunoscuta teză a lui Lenin, emisă de el în primăvara anului 1916, teză potrivit căreia, cu toată putrezirea capitalismului, „capitalismul în ansamblul său crește incomparabil mai repede decât înainte“, continuă să fie valabilă ?

Eu cred că nu se poate afirma acest lucru. Date fiind noile condiții apărute în legătură cu cel de al doilea război mondial, trebuie considerat că amândouă aceste teze și-au pierdut valabilitatea.

PROBLEMA INEVITABILITĂȚII RĂZBOAIELOR ÎNTRE ȚĂRILE CAPITALISTE

Unii tovarăși afirmă că, în virtutea dezvoltării noilor condiții internaționale, după cel de al doilea război mondial războaiele între țările capitaliste au încetat de a fi inevitabile. Ei consideră că contradicțiile dintre lagărul socialismului și lagărul capitalismului sunt mai puternice decât contradicțiile dintre țările capitaliste, că Statele Unite ale Americii și-au subordonat în măsură suficientă celelalte țări capitaliste pentru a nu le

lăsa să ducă război între ele și să se slăbească reciproc, că oamenii de frunte ai capitalismului au tras destule învățăminte din experiența celor două războaie mondiale, care au pricinuit un serios prejudiciu întregii lumi capitaliste, pentru a-și permite să atragă din nou țările capitaliste într'un război între ele — că, date fiind toate acestea, războaiele între țările capitaliste au încetat de a fi inevitabile.

Acești tovarăși greșesc. Ei văd fenomenele exterioare, care licăresc la suprafață, dar nu văd forțele din adânc, care, deși deocamdată acționează pe nevăgăte de seamă, vor determina totuși mersul evenimentelor.

În aparență totul pare a fi „în regulă”: Statele Unite ale Americii au pus „la regim” Europa occidentală, Japonia și alte țări capitaliste: Germania (occidentală), Anglia, Franța, Italia, Japonia, care au căzut în ghiarele S.U.A., execută docil ordinele S.U.A. Ar fi însă gre-

șit să se creadă că această „situație favorabilă” poate să se mențină „în vecii vecilor”, că aceste țări vor răbda la infinit dominația și jugul Statelor Unite ale Americii, că ele nu vor încerca să se smulgă din robia americană și să pornească pe drumul unei dezvoltări de sine stătătoare.

Să luăm în primul rând Anglia și Franța. Nu încapă îndoială că aceste țări sunt țări imperialiste. Nu încapă îndoială că materiile prime ieftine și piețele de desfacere asigurate au pentru ele o importanță primordială. Se poate crede oare că ele vor răbda la infinit situația actuală, când Americanii, sub paravanul „ajutorului” pe linia „planului Marshall”, pătrund în economia Angliei și Franței, căutând s'o transforme într'o anexă a economiei Statelor Unite ale Americii, când capitalul american acaparează materiile prime și piețele de desfacere din coloniile anglo-franceze și în felul acesta pregătește o catastrofă pentru

profiturile mari ale capitaliștilor anglo-francezi? N'ar fi mai just să spunem că Anglia capitalistă și după ea și Franța capitalistă vor fi nevoite în cele din urmă să se smulgă din îmbrățișarea S.U.A. și să intre în conflict cu ele pentru a-și asigura o situație de sine stătătoare și, firește, profituri mari?

Să trecem la principalele țări învinse, la Germania (occidentală) și Japonia. Aceste țări duc astăzi o existență jalnică sub călcâiul imperialismului american. Industria și agricultura lor, comerțul lor, politica lor internă și externă, întreaga lor viață este încătușată de „regimul” american de ocupație. Or, ieri încă, aceste țări erau mari puteri imperialiste, care zdruncinau temelile dominației Angliei, S.U.A., Franței în Europa, în Asia. A crede că aceste țări nu vor încerca să se ridice din nou în picioare, să sfarme „regimul” impus de S.U.A. și să se smulgă din el, ieșind

pe drumul unei dezvoltări de sine stătătoare, înseamnă a crede în minuni.

Unii spun că contradicțiile dintre capitalism și socialism sunt mai puternice decât contradicțiile dintre țările capitaliste. Din punct de vedere teoretic, aceasta este desigur just. Aceasta este just nu numai acum, în epoca actuală, aceasta a fost just și înaintea celui de al doilea război mondial. Lucrul acesta, într'o măsură mai mare sau mai mică, îl înțelegeau conducătorii țărilor capitaliste. Și totuși cel de al doilea război mondial a început nu printr'un război împotriva U.R.S.S., ci printr'un război între țările capitaliste. Dece? Pentru că, în primul rând, un război cu U.R.S.S., țară a socialismului, este mai periculos pentru capitalism decât un război între țările capitaliste, căci dacă un război între țările capitaliste pune numai problema predominării cutărilor sau cutărilor țării capitaliste asupra celorlalte țări capitaliste, apoi un război cu U.R.S.S. tre-

bue neapărat să pună problema existenței capitalismului însuși. Pentru că, în al doilea rând, capitaliștii, deși fac zarvă în scopuri de „propagandă” pe tema agresivității Uniunii Sovietice, ei înșiși nu cred în agresivitatea ei, deoarece ei țin seama de politica de pace a Uniunii Sovietice și știu că, în ceea ce o privește, Uniunea Sovietică nu va ataca țările capitaliste.

Și după primul război mondial s'a crezut că Germania a fost definitiv scoasă din luptă, după cum astăzi unii tovarăși cred că Japonia și Germania au fost definitiv scoase din luptă. Și atunci se spune și se făcea zarvă în presă cum că S.U.A. au pus Europa „la regim”, că Germania nu se mai poate ridica în picioare, că de acum înainte nu vor mai avea loc războaie între țările capitaliste. Dar, cu toate acestea, Germania s'a ridicat în picioare ca mare putere numai la vreo 15—20 de ani după înfrângerea ei, smulgându-se din robie și pornind pe

calea unei dezvoltări de sine stătătoare. Și caracteristic este că nimeni altul decât Anglia și S.U.A. au ajutat Germania să se ridice economic și să-și ridice potențialul militaro-economic. Fi-rește, ajutând Germaniei să se ridice economic, S.U.A. și Anglia aveau în vedere să îndrepte Germania restabilită împotriva Uniunii Sovietice, s'o folosească împotriva Țării socialismului. Dar Germania și-a îndreptat forțele în primul rând împotriva blocului anglo-franco-american. Iar când Germania hitleristă a declarat război Uniunii Sovietice, blocul anglo-franco-american nu numai că nu s'a alăturat Germaniei hitleriste, ci, dimpotrivă, a fost nevoit să intre în alianță cu U.R.S.S. împotriva Germaniei hitleriste.

Prin urmare, lupta țărilor capitaliste pentru piețe și dorința de a-și înneca concurenții s'au dovedit a fi în practică mai puternice decât contradicțiile dintre

lagărul capitalismului și lagărul socialismului.

Se pune întrebarea : ce garanție există că Germania și Japonia nu se vor ridica din nou în picioare, că ele nu vor încerca să se smulgă din robia americană și să înceapă a trăi o viață de sine stătătoare? Eu cred că asemenea garanții nu există.

Dar de aici urmează că inevitabilitatea războaielor între țările capitaliste continuă să existe.

Unii spun că teza lui Lenin potrivit căreia imperialismul generează inevitabil războaie trebuie socotită ca învechită, întrucât în prezent au crescut puternice forțe populare, care se ridică în apărarea păcii, împotriva unui nou război mondial. Aceasta nu este adevărat.

Mișcarea contemporană pentru pace are drept scop să ridice masele populare la luptă pentru menținerea păcii, pentru preîntâmpinarea unui nou război mondial. Prin urmare, această mișcare

nu urmărește țelul doborârii capitalismului și instaurării socialismului — ea se limitează la țelurile democratice ale luptei pentru menținerea păcii. În această privință mișcarea contemporană pentru menținerea păcii se deosebește de mișcarea din perioada primului război mondial pentru transformarea războiului imperialist în război civil, deoarece această din urmă mișcare mergea mai departe și urmărea țeluri socialiste.

Este posibil ca, într'un anumit concurs de împrejurări, lupta pentru pace să se dezvolte pe alocuri într'o luptă pentru socialism, dar aceasta nu va mai fi mișcarea contemporană pentru pace, ci o mișcare pentru răsturnarea capitalismului.

Cel mai probabil este că în caz de succes mișcarea contemporană pentru pace, ca mișcare pentru menținerea păcii, va duce la preîntâmpinarea *acestui* război, la amânarea lui vremelnică, la menținerea vremelnică a *acestei* păci, la demi-

sia unui guvern războinic și la înlocuirea lui cu un alt guvern, care să fie gata să mențină vremelnic pacea. Aceasta este, desigur, bine. Ba chiar foarte bine. Dar aceasta încă nu este deajuns pentru a desființa inevitabilitatea războaielor în general între țările capitaliste. Nu este deajuns, deoarece, cu toate aceste succese ale mișcării pentru apărarea păcii, imperialismul se menține totuși, continuă să existe, prin urmare continuă să existe și inevitabilitatea războaielor.

Pentru a înlătura inevitabilitatea războaielor trebuie desființat imperialismul.

PROBLEMA
LEGILOR ECONOMICE FUNDAMENTALE
ALE CAPITALISMULUI CONTEMPORAN
ȘI SOCIALISMULUI

După cum se știe, problema legilor economice fundamentale ale capitalismului și socialismului s'a pus de câteva ori în cursul discuției. Au fost emise diferite păreri în această privință, inclusiv păreri dintre cele mai fantastice. Ce-i drept, majoritatea participanților la discuție au reacționat slab la această chestiune și nu s'a ajuns la nicio hotărîre în această privință. Totuși nimeni dintre participanții

la discuții n'a negat existența unor asemenea legi.

Există oare o lege economică fundamentală a capitalismului? Da, există. Ce lege este aceasta, care sunt trăsăturile ei caracteristice? Legea economică fundamentală a capitalismului este o lege care determină nu vreo latură oarecare sau diferite procese de dezvoltare a producției capitaliste, ci toate laturile principale și toate procesele principale ale acestei dezvoltări — prin urmare, determină esența producției capitaliste — miezul ei.

Nu este oare legea valorii legea economică fundamentală a capitalismului? Nu. Legea valorii este înainte de toate o lege a producției de mărfuri. Ea a existat înainte de capitalism și continuă să existe, ca și producția de mărfuri, după răsturnarea capitalismului, de pildă, în țara noastră, ce-i drept, cu o sferă de acțiune limitată. Desigur, legea valorii, care are o largă sferă de acțiune în con-

dițiile capitalismului, joacă un mare rol în dezvoltarea producției capitaliste, dar ea nu numai că nu determină esența producției capitaliste și bazele profitului capitalist, dar nici măcar nu pune asemenea probleme. Deaceia, ea nu poate fi legea economică fundamentală a capitalismului contemporan.

Din aceleași considerente nici legea concurenței și anarhiei în producție sau legea dezvoltării inegale a capitalismului în diferite țări nu pot fi legea economică fundamentală a capitalismului

Unii spun că legea ratei mijlocii a profitului este legea economică fundamentală a capitalismului contemporan. Aceasta nu este adevărat. Capitalismul contemporan, capitalismul monopolist, nu se poate mulțumi cu un profit mijlociu, care pe deasupra are o tendință de scădere, datorită ridicării compoziției organice a capitalului. Capitalismul monopolist contemporan cere nu un profit mijlociu, ci maximum de profit, necesar

pentru a realiza mai mult sau mai puțin regulat reproducția lărgită.

Cel mai mult se potrivește pentru noțiunea de lege economică fundamentală a capitalismului legea plusvalorii, legea nașterii și creșterii profitului capitalist. Ea determină într'adevăr trăsăturile fundamentale ale producției capitaliste. Dar legea plusvalorii este o lege prea generală, care nu atinge problemele ratei superioare a profitului, a cărei asigurare constituie o condiție a dezvoltării capitalismului monopolist. Pentru a completa această lacună, trebuie concretizată legea plusvalorii și dezvoltată mai departe, potrivit cu condițiile capitalismului monopolist, ținându-se seamă, totodată, de faptul că capitalismul monopolist cere nu orice profit, ci tocmai un profit maximal. Aceasta și este legea economică fundamentală a capitalismului contemporan.

Trăsăturile și cerințele principale ale legii economice fundamentale a capita-

lismului contemporan ar putea fi formulate cam în felul următor: asigurarea profitului capitalist maximal prin exploatarea, ruinarea și pauperizarea majorității populației țării respective, prin a-servirea și jefuirea sistematică a popoarelor din alte țări, mai ales din țările înapoiate, în sfârșit, prin războaie și prin militarizarea economiei naționale, utilizate pentru asigurarea profiturilor celor mai ridicate.

Unii spun că profitul mijlociu ar putea totuși să fie considerat ca fiind pe deplin suficient pentru dezvoltarea capitalistă în condițiile de astăzi. Aceasta nu este adevărat. Profitul mijlociu este limita inferioară a rentabilității, sub care producția capitalistă devine imposibilă. Dar ar fi ridicol să se creadă că magnații capitalismului monopolist contemporan, acaparând coloniile, subjugând popoarele și punând la cale războaie, caută să-și asigure numai un profit mijlociu. Nu, nu profitul mijlociu și nici su-

praprofitul, care de regulă nu reprezintă decât o oarecare depășire a profitului mijlociu, ci tocmai profitul maximal este motorul capitalismului monopolist. Tocmai nevoia de a căpăta profituri maximale împinge capitalismul monopolist la pași atât de riscanți ca subjugarea și jefuirea sistematică a coloniilor și a celorlalte țări înapoiate, transformarea unei serii de țări independente în țări dependente, organizarea de noi războaie, care sunt pentru magnații capitalismului contemporan cel mai bun „business” pentru obținerea de profituri maximale, în sfârșit, încercările de a cuceri dominația economică mondială.

Insemnătatea legii economice fundamentale a capitalismului constă, între altele, în faptul că ea, determinând toate fenomenele cele mai importante în domeniul dezvoltării modului de producție capitalist, perioadele lui de avânt și crizele lui, victoriile și înfrângerile lui, calitățile și cusururile lui, întregul proces

al dezvoltării sale contradictorii, dă posibilitatea de a le înțelege și explica.

Iată unul dintre numeroasele exemple „uimitoare”.

Toată lumea cunoaște faptele din istoria și practica capitalismului, care demonstrează dezvoltarea furtunoasă a tehnicii sub capitalism, când capitaliștii apar ca stegari ai tehnicii înaintate, ca revoluționari în domeniul dezvoltării tehnicii producției. Dar se cunosc, deasemenea, și fapte de altă natură, care demonstrează sistarea dezvoltării tehnicii sub capitalism, când capitaliștii apar ca reacționari în domeniul dezvoltării tehnicii noi și nu arareori trec la folosirea muncii manuale.

Prin ce se explică această contradicție flagrantă? Ea nu poate fi explicată decât prin legea economică fundamentală a capitalismului contemporan, adică prin nevoia de a căpăta profituri maximale. Capitalismul este pentru tehnica nouă atunci când aceasta îi promite profituri

cele mai mari. Capitalismul este împotriva tehnicii noi și pentru trecerea la munca manuală atunci când tehnica nouă nu mai promite profiturile cele mai mari.

Așa stau lucrurile cu legea economică fundamentală a capitalismului contemporan.

Există oare o lege economică fundamentală a socialismului? Da, există. În ce constau trăsăturile și cerințele esențiale ale acestei legi? Trăsăturile și cerințele esențiale ale legii economice fundamentale a socialismului ar putea fi formulate aproximativ în felul următor: asigurarea satisfacerii maxime a nevoilor materiale și culturale mereu crescânde ale întregii societăți prin creșterea și perfecționarea neîntreruptă a producției socialiste pe baza tehnicii celei mai înalte.

Prin urmare: în locul asigurării unor profituri maxime — asigurarea satisfacerii maxime a nevoilor materiale și culturale ale societății; în locul dezvoltării

tării producției cu întreruperi dela avânt la criză și dela criză la avânt — creșterea neîncetată a producției; în locul întreruperilor periodice în dezvoltarea tehnicii, care sunt însoțite de distrugerea forțelor de producție ale societății — perfecționarea neîncetată a producției pe baza tehnicii celei mai înalte.

Unii spun că legea economică fundamentală a socialismului este legea dezvoltării planificate, proporționale a economiei naționale. Este, inexact. Dezvoltarea planificată a economiei naționale, și, prin urmare, și planificarea economiei naționale, care este o oglindire mai mult sau mai puțin fidelă a acestei legi, luată în sine nu ne poate explica nimic dacă nu se știe în numele cărei sarcini se realizează dezvoltarea planificată a economiei naționale sau dacă această sarcină nu este clară. Legea dezvoltării planificate a economiei naționale nu poate avea efectul cuvenit decât în cazul când există o sarcină în numele îndeplinirii căreia se rea-

lizează dezvoltarea planificată a economiei naționale. Această sarcină nu o poate da însăși legea dezvoltării planificate a economiei naționale. Cu atât mai puțin o poate da planificarea economiei naționale. Această sarcină este cuprinsă în legea economică fundamentală a socialismului sub forma cerințelor sale expuse mai sus. Deaceea, acțiunile legii dezvoltării planificate a economiei naționale pot căpăta un câmp larg de desfășurare numai în cazul când se bazează pe legea economică fundamentală a socialismului.

Cât privește planificarea economiei naționale, ea poate obține rezultate pozitive numai dacă se respectă două condiții: a) dacă ea reflectă just cerințele legii dezvoltării planificate a economiei naționale; b) dacă se conformează întru totul cerințelor legii economice fundamentale a socialismului.

1) Problema constrângerii extraeconomice în condițiile feudalismului.

Desigur, constrângerea extraeconomică a jucat un rol în întărirea puterii economice a moșierilor feudali. Totuși, nu ea a constituit baza feudalismului, ci proprietatea feudală asupra pământului.

2) Problema proprietății personale a gospodăriei colhoznicului.

Ar fi greșit să se spună în proiectul de manual că „fiecare gospodărie de colhoznic are în folosință personală o vacă,

vite mărunte și păsări de curte". În realitate, după cum se știe, vaca, vitele mărunte, păsările de curte etc. se găsesc nu în folosința personală, ci în *proprietatea* personală a gospodăriei colhoznicului. Expresia „în folosința personală” este luată probabil din Statutul-model al artelului agricol. Dar Statutul-model al artelului agricol conține o greșală. În Constituția U.R.S.S., care a fost elaborată cu mai multă meticulozitate, se spune altceva, și anume:

„Fiecare gospodărie de colhoznic... are în proprietate personală o gospodărie auxiliară pe lotul de pământ de lângă casă, casă de locuit, vite productive, păsări de curte și inventar agricol mărunț”.

Aceasta este desigur just.

Ar trebui, în afară de aceasta, să se spună mai amănunțit că fiecare colhoznic are în proprietate personală între 1 și atâtea vaci, în funcție de condițiile locale, atâtea oi, capre, porci, indicându-se (deasemenea numărul lor dela — până

la, în funcție de condițiile locale) și un număr nelimitat de păsări de curte (rațe, găște, găini, curcani).

Aceste amănunte sunt de o mare însemnătate pentru tovarășii noștri din străinătate, care vor să știe exact ce a rămas gospodăriei colhoznicului în proprietate personală după ce a fost înfăptuită la noi colectivizarea agriculturii.

3) Problema valorii arendei plătite de țărani moșierilor, precum și a valorii cheltuelilor pentru cumpărarea de pământ.

În proiectul de manual se spune că în urma naționalizării pământului „țărâni-mea a fost eliberată de plata arendei către moșieri, în sumă totală de vreo 500 de milioane de ruble anual” (trebuie spus „în aur”). Această cifră ar trebui precizată, deoarece ea însumează, după părerea mea, plățile pentru arendă nu pe întreaga Rusie, ci numai din majoritatea guberniilor Rusiei. Trebuie avut aci în vedere că într'o serie de periferii ale Rusiei

arenda se plătea în natură, ceea ce, se pare, n'a fost ținut în seamă de autorii proiectului de manual. În afară de aceasta, trebuie avut în vedere că țărănimea a fost scutită nu numai de plata arendei, ci și de cheltuielile anuale pentru cumpărarea pământului. S'a ținut seamă de aceasta în proiectul de manual? Mi se pare că nu s'a ținut seamă; or, ar trebui luat în seamă.

4) Problema contopirii monopolurilor cu aparatul de stat.

Expresia „contopire“ nu se potrivește. Această expresie exprimă superficial și descriptiv apropierea dintre monopoluri și stat, dar nu scoate la iveală sensul economic al acestei apropieri. Fapt este că în procesul acestei apropieri are loc nu pur și simplu o contopire, ci o subordonare a aparatului de stat monopolurilor. De aceea, ar trebui să înlăturăm cuvântul „contopire“ și să-l înlocuim cu cuvintele: „subordonarea aparatului de stat monopolurilor“.

5) Problema folosirii mașinilor în U.R.S.S.

În proiectul de manual se arată că „în U.R.S.S. mașinile sunt folosite în toate cazurile în care economisesc munca societății“. Aceasta nu este deloc ceea ce ar trebui să se spună. Întâi, în U.R.S.S., mașinile economisesc întotdeauna munca societății, așa încât nu cunoaștem cazuri în care ele, în condițiile U.R.S.S., nu ar fi economisit munca societății. Al doilea, mașinile nu numai că economisesc munca, dar ele totodată ușurează munca celor ce muncesc, așa încât, în condițiile noastre, spre deosebire de condițiile capitalismului, muncitorii folosesc foarte bucuros mașinile în procesul muncii.

De aceea, trebuia spus că nicăieri nu se folosesc atât de bucuros mașinile ca în U.R.S.S., căci mașinile economisesc munca societății și ușurează munca muncitorilor, și, întrucât nu există șomaj în U.R.S.S., muncitorii folosesc

foarte bucuros mașinile în economia națională.

6) Problema situației materiale a clasei muncitoare în țările capitaliste.

Când se vorbește de situația materială a clasei muncitoare, se are în vedere de obicei muncitorii ocupați în producție și nu se ține cont de situația materială a așa zisei armate de rezervă a șomerilor. Este oare justă o asemenea atitudine față de chestiunea situației materiale a clasei muncitoare? Cred că nu este justă. Dacă există o armată de rezervă a șomerilor, ai cărei membri n'au din ce trăi decât din vânzarea forței lor de muncă, șomerii nu pot să nu facă parte din rândurile clasei muncitoare, dar dacă fac parte din rândurile clasei muncitoare, situația lor mizeră nu poate să nu influențeze asupra situației materiale a muncitorilor ocupați în producție. De aceea cred că la caracterizarea situației materiale a clasei muncitoare din țările capitaliste ar trebui să se țină seama și

de situația armatei de rezervă a muncitorilor șomeri.

7) Problema venitului național.

Eu cred că ar trebui *neapărat* ca în proiectul de manual să se includă un capitol nou despre venitul național.

8) Problema unui capitol special în manual despre Lenin și Stalin, ca creatori ai economiei politice a socialismului.

Eu cred că capitolul „Invățătura marxistă despre socialism. Crearea de către V. I. Lenin și I. V. Stalin a economiei politice a socialismului” trebuie scos din manual. El este absolut inutil în manual, deoarece nu dă nimic nou și nu face decât să repete palid ceea ce s'a spus mai amănunțit în capitolele anterioare ale manualului.

În ce privește celelalte chestiuni, eu nu am nicio observație la „prounerile” tovarășilor Ostrovitianov, Leontiev, Șepilov, Gatovschi și alții.

INSEMNAȚATEA INTERNAȚIONALĂ
A UNUI MANUAL MARXIST
DE ECONOMIE POLITICĂ

Eu cred că tovarășii nu iau în considerație întreaga importanță a unui manual marxist de economie politică. De acest manual are nevoie nu numai tineretul nostru sovietic. De el au o deosebită nevoie comuniștii din toate țările și oame-
nii care simpatizează cu comuniștii. To-
varășii noștri din străinătate vor să știe
cum ne-am smuls noi din robiă capitalis-
tă, cum am transformat noi economia ță-
rii în spiritul socialismului, cum am ob-

ținut noi prietenia cu țărănimea, cum
am obținut noi ca țara noastră, nu de-
mult încă săracă și slabă, să se trans-
forme într'o țară bogată, puternică, ce
anume reprezintă colhozurile, dece noi,
cu toate că mijloacele de producție au
fost socializate, nu lichidăm producția
de mărfuri, banii, comerțul etc. Ei vor
să știe toate acestea și multe altele nu
din simplă curiozitate, ci spre a învăța
dela noi și spre a folosi experiența no-
astră pentru țara lor. Deaceea, apariția
unui bun manual marxist de economie
politică are nu numai o însemnătate po-
litică internă, ci și o mare însemnătate
internațională.

Avem, prin urmare, nevoie de un ma-
nual care să poată sluji drept carte de
căpătâi pentru tineretul revoluționar nu
numai din interiorul țării, ci și de peste
hotare. El nu trebuie să fie prea volumi-
nos, deoarece un manual prea volumi-
nos nu poate fi o carte de căpătâi și va
fi greu de învățat, de biruit. Dar el tre-

bue să conțină tot ce este esențial, atât în ceea ce privește economia țării noastre, cât și în ceea ce privește economia capitalismului și a sistemului colonial.

Unii tovarăși au propus în timpul discuției să includem în manual o serie întreagă de capitole noi, istoricii — din domeniul istoriei, oamenii politici — din domeniul politicii, filozofii — din domeniul filozofiei, economiștii — din domeniul economiei. Aceasta ar face însă ca manualul să capete proporții imense. Bineînțeles că acest lucru este inadmisibil. Manualul folosește metoda istorică pentru a ilustra problemele de economie politică, dar aceasta încă nu înseamnă că trebuie să transformăm manualul de economie politică într'o istorie a relațiilor economice.

Avem nevoie de un manual de 500, maximum 600 de pagini — nu mai mult. Aceasta va fi o carte de căpătâi de economie politică marxistă — un dar de

preț pentru tinerii comuniști din toate țările.

Dealtfel, dat fiind nivelul insuficient de dezvoltare marxistă a majorității partidelor comuniste din țările străine, un asemenea manual ar putea să aducă un mare folos și cadrelor comuniste ne-tinere din aceste țări.

CAILE DE ÎMBUNĂTĂȚIRE
A PROIECTULUI DE MANUAL
DE ECONOMIE POLITICĂ

In cursul discuției, unii tovarăși s'au întrecut cu zelul, „făcând praf“ proiectul de manual, frecându-i pe autorii lui pentru greșeli și lipsuri, afirmând că proiectul nu este reușit. Aceasta nu este drept. Bineînțeles că manualul are greșeli și lipsuri — ele există aproape întotdeauna când întreprinzi un lucru mare. Oricum ar fi însă, majoritatea zdrobitoare a participanților la discuții au recunoscut totuși că proiectul de ma-

nual poate servi ca bază pentru viitorul manual, având nevoie doar de unele îndreptări și complectări. Într'adevăr, e deajuns să comparăm proiectul de manual cu manualele de economie politică aflate în circulație, pentru a ajunge la concluzia că proiectul de manual se află cu un cap mai sus decât manualele existente. Acesta constituie un mare merit al autorilor proiectului de manual.

Cred că pentru a îmbunătăți proiectul de manual ar trebui instituită o comisie restrânsă, în care să intre nu numai autorii manualului și nu numai partizanii majorității participanților la discuție, ci și adversarii majorității, criticii vehemenți ai proiectului de manual.

Ar fi bine ca în comisie să intre deasemenea un statistician cu experiență, care să controleze cifrele și să introducă în proiect noi materiale statistice, cât și un jurist cu experiență, care să controleze exactitatea formulărilor.

Membrii comisiei ar trebui să fie eli-

berați vremelnic de orice altă muncă, să fie pe deplin asigurați din punct de vedere material, pentru a se putea consacra pe de-a'ntregul muncii pentru manual.

Afară de aceasta, ar trebui instituită o comisie redacțională, alcătuită, să zicem, din 3 oameni, pentru redactarea definitivă a manualului. Aceasta mai este necesar și pentru obținerea unei unități de stil, care, din păcate, nu există în proiectul de manual.

Termenul prezentării la C.C. a manualului terminat este de 1 an.

I. STALIN

1 Februarie 1952.

RĂSPUNS
tov. NOTCHIN,
ALEXANDR ILICI

Tovarășe Notchin !

Nu m'am grăbit cu răspunsul deoarece am socotit că întrebările puse de d-v. nu sunt urgente. Și aceasta cu atât mai mult cu cât sunt alte probleme care au un caracter urgent și care, firește, sus-trag atenția dela scrisoarea d-v.

Răspund pe puncte.

La punctul întâi.

„Observațiile“ conțin cunoscuta teză după care societatea nu este neputincioasă în fața legilor științei, după care oamenii, cunoscând legile economice, pot să le folosească în interesul societății. D-v. afirmați că această teză nu poate fi extinsă asupra celorlalte formațiuni sociale, că ea este valabilă numai în socialism și comunism, că caracterul spontan al proceselor economice, de pildă, în capitalism, nu dă societății posibilitatea să folosească legile economice în interesul ei.

Aceasta nu este exact. În epoca revoluției burgheze, de pildă, în Franța, burghezia a folosit împotriva feudalismului cunoscuta lege a concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție, a răsturnat relațiile de producție feudale, a creat relații de producție noi, burgheze, și a făcut ca aceste relații de producție să co-

respundă caracterului forțelor de producție, care se dezvoltaseră în sânul orânduirii feudale. Burghezia a făcut acest lucru nu în virtutea capacităților ei deosebite, ci pentru că ea a fost vital interesată în aceasta. Feudalii se împotriveau acestui lucru nu în virtutea caracterului lor obtuz, ci pentru că ei au fost vital interesați în a împiedica realizarea acestei legi.

Acelaș lucru trebuie spus și despre revoluția socialistă din țara noastră. Clasa muncitoare a folosit legea concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție, a răsturnat relațiile de producție burgheze, a creat relații de producție noi, socialiste, și a făcut ca ele să corespundă caracterului forțelor de producție. Ea a putut să facă acest lucru nu în virtutea capacităților ei deosebite, ci pentru că a fost vital interesată în aceasta. Burghezia, care din forță înaintată, cum fusese

ea în zorile revoluției burgheze, avusese timp să se transforme într'o forță contrarevoluționară, s'a opus în toate chipurile traducerii în viață a acestei legi, s'a opus nu din cauza faptului că n'a fost organizată sau pentru că caracterul spontan al proceselor economice o făcea să se împotrivescă, ci mai ales pentru că ea a fost vital interesată ca această lege să nu fie tradusă în viață.

Prin urmare :

1. Folosirea proceselor economice, a legilor economice în interesul societății, are loc într'o măsură sau alta nu numai în socialism și comunism, dar și în alte formațiuni.

2. Folosirea legilor economice are întotdeauna și peste tot, în societatea împărțită în clase, un substrat de clasă, stegarul folosirii legilor economice în interesul societății fiind întotdeauna, și peste tot clasa înaintată, în timp ce clasele pe cale de dispariție se opun acestui lucru.

Deosebirea aci între proletariat, pe de o parte, și alte clase, care în decursul istoriei au săvârșit vreodată revoluții în relațiile de producție, pe de altă parte, constă în faptul că interesele de clasă ale proletariatului se contopesc cu interesele majorității zdrobitoare a societății, deoarece revoluția proletariatului înseamnă nu nimicirea cutărei sau cutărei forme de exploatare, ci nimicirea oricărei exploatări, în timp ce revoluțiile altor clase, nimicind numai o formă de exploatare sau alta, se mărgineau la cadrul intereselor lor înguste de clasă, care erau în contradicție cu interesele majorității societății.

În „Observații“ se vorbește de substratul de clasă al folosirii legilor economice în interesul societății. Acolo se spune că „spre deosebire de legile științelor naturii, unde descoperirea și aplicarea unei legi noi se desfășoară mai mult sau mai puțin neted, în domeniul economic descoperirea și aplicarea unei

legi noi, care atinge interesele forțelor societății, aflate pe cale de dispariție, întâmpină cea mai puternică împotrivire din partea acestor forțe". Dar d-v. n'ați dat atenție acestui lucru.

La punctul al doilea.

D-v. afirmați că deplina concordanță a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție poate fi atinsă numai în socialism și comunism, pe când în condițiile altor formațiuni nu poate fi atinsă decât o concordanță incompletă.

Aceasta nu este exact. În epoca de după revoluția burgheză, când burghezia a nimicit relațiile de producție feudale și a stabilit relații de producție burgheze, au fost incontestabil perioade când relațiile de producție burgheze erau în concordanță deplină cu caracterul forțelor de producție. În caz contrar capitalismul nu ar fi putut să se dezvolte cu repeziciunea cu care s'a dezvoltat după revoluția burgheză.

Mai departe. Nu trebuie înțelese în sens absolut cuvintele „concordanță deplină“. Nu trebuie să le înțelegem în sensul că în socialism n'ar exista nicio rămânere în urmă a relațiilor de producție față de creșterea forțelor de producție. Forțele de producție sunt forțele cele mai mobile și mai revoluționare ale producției. Ele merg incontestabil înaintea relațiilor de producție și în socialism. Numai după un anumit timp relațiile de producție se transformă potrivit cu caracterul forțelor de producție.

Cum trebuie în acest caz să înțelegem cuvintele „concordanță deplină“? Trebuie să le înțelegem în sensul că în socialism lucrurile nu ajung de obicei până la un conflict între relațiile de producție și forțele de producție, că societatea are posibilitatea să intervină la timp pentru a face ca relațiile de producție ce rămân în urmă să fie în concordanță cu caracterul forțelor de producție. Societatea socialistă are posibilitatea să facă acest

lucru, pentru că în sânul ei nu există clase pe cale de dispariție, care ar putea să organizeze o împotrivire. Desigur, și în socialism vor exista forțe inerte, care rămân în urmă, care nu înțeleg necesitatea unor schimbări în relațiile de producție, dar, desigur, nu va fi greu să le înfrângem fără a duce lucrurile până la conflict.

La punctul al treilea.

Din raționamentele d-v. rezultă că considerați drept marfă mijloacele de producție și, în primul rând, uneltele de producție fabricate în întreprinderile noastre naționalizate.

Putem oare considera mijloacele de producție în orânduirea noastră socialistă drept marfă? După mine, nicidecum.

Marfa este un produs al producției, care se vinde oricărui cumpărător; la vânzarea mărfii posesorul de marfă își pierde dreptul de proprietate asupra ei,

iar cumpărătorul devine proprietarul mărfii și poate să o revândă, să o ipotecheze, sau s'o lase să putrezească. Mijloacele de producție se încadrează oare în această definiție? Este limpede că nu se încadrează. întâi, mijloacele de producție nu se „vând” oricărui cumpărător, ele nu se „vând” nici măcar colhozurilor, ele se repartizează numai de către stat întreprinderilor lui. În al doilea rând, stăpânul mijloacelor de producție — statul — predându-le cutărei sau cutărei întreprinderi nu pierde câtuși de puțin dreptul de proprietate asupra mijloacelor de producție, ci, dimpotrivă, îl păstrează în întregime. În al treilea rând, directorii de întreprindere, care au căpătat din partea statului mijloacele de producție, nu numai că nu devin proprietari ai acestora, ci, dimpotrivă, sunt confirmați ca împuterniciți ai statului sovietic pentru folosirea mijloacelor de producție conform planului dat de stat.

Precum se vede, mijloacele de produc-

ție în orânduirea noastră nu pot fi încadrate în niciun chip în categoria mărfurilor.

Dece atunci se vorbește de valoarea mijloacelor de producție, despre prețul lor de cost, despre prețul lor etc. ?

Din două motive.

Întâi, aceasta este necesar pentru calculare, pentru socoteli, pentru stabilirea rentabilității și pierderilor întreprinderilor, pentru verificarea și controlul întreprinderilor. Dar aceasta nu este decât latura formală a chestiunii.

În al doilea rând, aceasta este necesar pentru ca, în interesul comerțului exterior, să se realizeze vânzarea mijloacelor de producție către state străine. Aci, în domeniul comerțului exterior, dar *numai în acest domeniu*, mijloacele noastre de producție sunt într'adevăr mărfuri și se vând într'adevăr (fără ghilimele).

Rezultă în felul acesta că în domeniul comerțului exterior mijloacele de produc-

ție fabricate în întreprinderile noastre păstrează proprietatea de mărfuri atât în fond, cât și formal, pe când în domeniul circulației economice din interiorul țării mijloacele de producție își pierd proprietatea de mărfuri, încetează de a fi mărfuri și ies în afara sferei de acțiune a legii valorii, păstrându-și numai învelișul exterior de mărfuri (calcularea etc.).

Prin ce se explică acest specific ?

Chestiunea este că în condițiile noastre socialiste dezvoltarea economică are loc nu prin revoluții, ci prin schimbări treptate, când vechiul nu se desființează pur și simplu complet, ci își schimbă natura potrivit cu noul, menținându-și numai forma, iar noul nu nimicește pur și simplu vechiul, ci pătrunde în el, îi schimbă natura, funcțiile, fără a-i sfărâma forma, ci folosind-o pentru dezvoltarea noului. Așa stau lucrurile nu numai cu mărfurile, ci și cu banii în cir-

culația noastră economică, ca și cu băncile, care, pierzându-și vechile funcții și căpătând altele noi, păstrează forma veche, care este folosită de orânduirea socialistă.

Dacă privim lucrurile din punct de vedere formal, din punct de vedere al proceselor care se desfășoară la suprafața fenomenelor, putem să ajungem la concluzia greșită că categoriile capitalismului ar rămâne valabile în economia noastră. Dacă însă abordăm lucrurile prin prizma unei analize marxiste, care face o strictă deosebire între conținutul procesului economic și forma lui, între procesele de dezvoltare care se desfășoară în adânc și fenomenele de suprafață, putem să ajungem la singura concluzie justă, și anume că dela vechile categorii ale capitalismului s'a păstrat la noi mai ales forma, înfățișarea exterioară, dar că în fond ele s'au schimbat la noi în mod radical, potrivit cu nevoile de dezvoltare ale economiei naționale socialiste.

La punctul al patrulea.

D-v. afirmați că legea valorii exercită o acțiune regulatoare asupra prețurilor „mijloacelor de producție“ care se produc în agricultură și se predau statului la prețuri de colectare. D-v. aveți aci în vedere „mijloace de producție“ ca materiile prime, de pildă bumbacul. Ați putea adăuga la acesta inul, lâna și alte materii prime agricole.

Trebue să relevăm în primul rând faptul că în cazul de față agricultura produce nu „mijloace de producție“, ci unul dintre mijloacele de producție, materiile prime. Nu ne putem juca cu cuvintele „mijloace de producție“. Când marxștii vorbesc de producția mijloacelor de producție ei au în vedere în primul rând producția uneltelor de producție, ceea ce Marx denumește „mijloacele mecanice de muncă a căror totalitate ar putea fi denumită scheletul și sistemul muscular al producției“ care formează „trăsătu-

rile distinctive caracteristice ale unei anumite epoci a producției sociale". A pune pe picior de egalitate o parte dintre mijloacele de producție (materiile prime) și mijloacele de producție, inclusiv uneltele de producție, înseamnă a păcătuți împotriva marxismului, căci marxismul pornește dela rolul determinant al uneltelor de producție în comparație cu toate celelalte mijloace de producție. Oricine știe că materiile prime în sine nu pot să producă unelte de producție, deși unele feluri de materii prime sunt necesare ca material pentru producerea uneltelor de producție, pe când niciun fel de materie primă nu poate fi produsă fără unelte de producție.

Mai departe. Este oare acțiunea legii valorii asupra prețului materiilor prime care se produc în agricultură o acțiune *regulatoare*, așa cum afirmați d-v., tovarășe Notchin? Ea ar fi regulatoare dacă ar exista la noi jocul „liber” al prețurilor materiilor prime agricole, dacă ar

acționa la noi legea concurenței și anarhiei în producție, dacă n'ar exista la noi economia planificată, dacă producția materiilor prime n'ar fi regulată de plan. Dar deoarece toți acești „dacă” nu există în sistemul economiei noastre naționale, acțiunea legii valorii asupra prețului materiilor prime agricole nu poate în niciun chip să fie regulatoare. întâi, prețurile materiilor prime agricole sunt la noi fixe, stabilite de plan, și nu sunt prețuri „libere”. În al doilea rând, proporțiile producției de materii prime agricole nu sunt stabilite în mod spontan și de oarecare elemente întâmplătoare, ci de plan. În al treilea rând, uneltele de producție, necesare producției de materii prime agricole, nu sunt concentrate în mâinile diferitelor persoane sau grupuri de persoane, ci în mâinile statului. Ce rămâne atunci din rolul regulator al legii valorii? Rezultă că însăși legea valorii este regulată de faptele arătate mai sus, fapte inerente producției socialiste.

Prin urmare, nu se poate nega că legea valorii înrăurește formarea prețurilor materiilor prime agricole, că ea este unul dintre factorii formării prețurilor. Dar cu atât mai mult nu se poate nega faptul că această acțiune nu este și nu poate fi regulatoare.

La punctul al cincilea.

Vorbind despre rentabilitatea economiei naționale socialiste, am făcut obiecții în „Observațiile” mele la adresa unor tovarăși care afirmă că, întrucât economia noastră națională planificată nu dă mare preferință întreprinderilor rentabile și admite, alături de aceste întreprinderi, existența și a unor întreprinderi nerentabile, ea ar suprima însuși principiul rentabilității în economie. În „Observații” se spune că rentabilitatea luată din punctul de vedere al întreprinderilor izolate sau al ramurilor de producție izolate nu poate fi deloc comparată cu renta-

bilitatea superioară pe care ne-o dă producția socialistă, debarasându-ne de crizele de supraproducție și asigurându-ne o creștere neconținută a producției.

Dar, ar fi greșit să tragem de aici concluzia că rentabilitatea diferitelor întreprinderi și ramuri de producție n'ar avea prea mare valoare și n'ar merita să-i acordăm o atenție serioasă. Aceasta, desigur, nu este just. Rentabilitatea diferitelor întreprinderi și ramuri de producție are o importanță enormă din punctul de vedere al dezvoltării producției noastre. De această rentabilitate trebuie să se țină seamă atât la planificarea construcției, cât și la planificarea producției. Acesta este abecedarul activității noastre economice în etapa actuală a dezvoltării.

La punctul al șaselea.

Nu este clar cum trebuie să înțelegem cuvintele d-v. referitoare la capitalism:

„producția lărgită într'o formă foarte deformată“. Trebuie spus că asemenea producție, și încă lărgită, nu există în lume.

Este evident că după ce piața mondială s'a scindat și sfera de aplicare a forțelor principalelor țări capitaliste (S.U.A., Anglia, Franța) la resursele mondiale a început să se restrângă, caracterul ciclic al dezvoltării capitalismului, creșterea și restrângerea producției trebuie totuși să se mențină. Dar creșterea producției în aceste țări se va realiza pe o bază îngustată, deoarece volumul producției în aceste țări se va restrânge.

La punctul al șaptelea.

Criza generală a sistemului capitalist mondial a început în perioada primului război mondial, mai ales ca rezultat al desprinderii Uniunii Sovietice din sistemul capitalist. Aceasta a fost prima etapă a crizei generale. În perioada ce'ui

de al doilea război mondial a început desfășurarea celei de a doua etape a crizei generale, mai ales după ce din sistemul capitalist s'au desprins țările de democrație populară din Europa și Asia. Prima criză din perioada primului război mondial și cea de a doua criză din perioada celui de al doilea război mondial trebuie privite nu ca crize de sine stătătoare, izolate, rupte una de alta, ci ca etape de dezvoltare a crizei generale a sistemului capitalist mondial.

Este oare criza generală a capitalismului mondial numai o criză politică sau numai o criză economică? Nici una, nici alta. Ea este o criză generală, adică atotcuprinzătoare, a sistemului mondial al capitalismului, cuprinzând atât economia, cât și politica. Se înțelege că la baza acestei crize stă descompunerea mereu crescândă a sistemului economic mondial al capitalismului, pe de o parte, și puterea economică crescândă a țărilor

care s'au desprins din capitalism —
U.R.S.S., China și celelalte țări de de-
mocrație populară — pe de altă parte.

I. STALIN

21 Aprilie 1952.

DESPRE GREȘELILE
tov. IAROȘENCO L. D.

Recent, tov. Iaroșenco a trimis membrilor Biroului Politic al C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. o scrisoare, datată 20 Martie a. c., cu privire la o serie de probleme economice care s'au dezbătut în cadrul cunoscutei discuții din Noembrie. Scrisoarea conține o plângere a autorului ei cu privire la faptul că în principalele documente de sinteză referitoare la discuție, ca și în „Observațiile“ tovarășului Stalin, „nu și-a găsit niciun fel de oglin-

dire punctul de vedere" al tov. Iaroșenco. Scrisoarea conține deasemenea o propunere a tov. Iaroșenco ca să i se permită să alcătuiască o „Economie politică a socialismului" în decurs de un an sau un an și jumătate, dându-i-se în acest scop două ajutoare.

Cred că vor trebui examinate în fond atât plângerea tov. Iaroșenco, cât și propunerea lui.

Vom începe cu plângerea.

Așa dar, în ce constă „punctul de vedere" al tov. Iaroșenco care nu și-a găsit niciun fel de oglindire în documentele menționate mai sus?

I

PRINCIPALA GREȘALĂ A tov.
IAROȘENCO

Dacă ar fi să caracterizăm în două cuvinte punctul de vedere al tov. Iaroșenco, ar trebui să spunem că este un punct de vedere nemarkist, prin urmare, profund greșit.

Principala greșală a tov. Iaroșenco constă în aceea că el se depărtează de marxism în problema rolului forțelor de producție și al relațiilor de producție în dezvoltarea societății, exagerează peste măsură rolul forțelor de producție, mic-

șorează tot peste măsură rolul relațiilor de producție și termină prin a declara că în socialism relațiile de producție sunt o parte a forțelor de producție.

Tov. Iaroșenco este de acord să recunoască un oarecare rol al relațiilor de producție în condițiile „contradicțiilor de clasă antagoniste“, întrucât aici relațiile de producție „sunt în contradicție cu dezvoltarea forțelor de producție“. Acest rol el îl limitează însă la un rol negativ, la rolul de factor care frânează dezvoltarea forțelor de producție, care încătușează dezvoltarea lor. Alte funcții, funcții pozitive ale relațiilor de producție, tov. Iaroșenco nu vede.

În ceea ce privește orânduirea socialistă, unde nu mai există „contradicții de clasă antagoniste“ și unde relațiile de producție „nu mai sunt în contradicție cu dezvoltarea forțelor de producție“ tov. Iaroșenco consideră că aici orice rol de sine stătător al relațiilor de producție dispare, relațiile de producție încetează

de a mai fi un factor serios de dezvoltare și sunt înghițite de către forțele de producție, așa cum este înghițită partea de către întreg. În socialism „relațiile de producție dintre oameni, spune tov. Iaroșenco, fac parte din organizarea forțelor de producție ca mijloc, ca moment al acestei organizări“ (vezi scrisoarea tov. Iaroșenco către Biroul Politic al C.C.).

Care este, așa dar, în acest caz, principala sarcină a Economiei politice a socialismului? Tov. Iaroșenco răspunde: „Deaceia, principala problemă a Economiei politice a socialismului constă *nu* în a studia relațiile de producție dintre oameni în societatea socialistă, *ci* în a elabora și dezvolta teoria științifică a organizării forțelor de producție în producția socială, teoria planificării dezvoltării economiei naționale“ (vezi cuvântarea tov. Iaroșenco la Plenara discuției).

Prin aceasta se și explică, propriu zis,

faptul că tov. Iaroșenco nu se interesează de asemenea probleme economice ale orânduirii socialiste ca existența unor forme diferite de proprietate în economia noastră, circulația mărfurilor, legea valorii etc., socotindu-le probleme secundare care nu fac decât să provoace discuții scolastice. El declară de-a-dreptul că în a sa Economie politică a socialismului „discuțiile cu privire la rolul uneia sau alteia dintre categoriile economiei politice a socialismului — valoare, marfă, bani, credit și altele —, discuții care la noi capătă adeseori un caracter scolaric, sunt *inlocuite* prin raționalmente sănătoase cu privire la organizarea rațională a forțelor de producție în producția socială, la fundamentarea științifică a acestei organizări“ (vezi cuvântarea tov. Iaroșenco la Secția Plenarei discuției).

Prin urmare, o economie politică fără probleme economice.

Tov. Iaroșenco crede că este suficient

să se pună la punct o „organizare rațională a forțelor de producție“, pentru ca trecerea dela socialism la comunism să se facă fără dificultăți deosebite. El consideră că acest lucru este absolut suficient pentru trecerea la comunism. El declară de-a-dreptul că „în socialism principala luptă pentru construirea societății comuniste se reduce la lupta pentru o justă organizare a forțelor de producție și folosirea lor rațională în producția socială“ (vezi cuvântarea la Plenara discuției). Tov. Iaroșenco proclamă în mod solemn că „comunismul înseamnă cea mai înaltă organizare științifică a forțelor de producție în producția socială“.

Rezultă deci că esența orânduirii comuniste se reduce la „organizarea rațională a forțelor de producție“.

Din toate acestea tov. Iaroșenco trage concluzia că nu poate exista o singură economie politică pentru toate formațiunile sociale, că trebuie să existe două

economii politice: una — pentru formațiunile sociale presocialiste, al căror obiect este studierea relațiilor de producție dintre oameni, și alta — pentru orânduirea socialistă, al cărei obiect trebuie să fie nu studierea relațiilor de producție, adică a relațiilor economice, ci studierea problemelor organizării raționale a forțelor de producție.

Acesta este punctul de vedere al tov. Iarosenko.

Ce se poate spune despre acest punct de vedere?

În primul rând, nu este exact că rolul relațiilor de producție în istoria societății se limitează la rolul de frână care încetuează dezvoltarea forțelor de producție. Când mărxiştii vorbesc despre rolul de frânare al relațiilor de producție, ei au în vedere nu orice relații de producție, ci numai relațiile de producție vechi, care nu mai corespund dezvoltării forțelor de producție și, prin urmare, frânează dezvoltarea lor. Dar, în afară de

relațiile de producție vechi există, după cum se știe, relații de producție noi, care iau locul celor vechi. Se poate spune oare că rolul noilor relații de producție se reduce la rolul de frână a forțelor de producție? Nu, nu se poate spune. Dimpotrivă, noile relații de producție sunt cea forță *principală* și hotărâtoare care propriu zis determină dezvoltarea mai departe — o dezvoltare puternică — a forțelor de producție și fără de care forțele de producție sunt condamnate la lăncetare, cum este cazul astăzi în țările capitaliste.

Nimeni nu poate nega uriașa dezvoltare a forțelor de producție ale industriei noastre sovietice în decursul cincinalelor. Dar această dezvoltare nu ar fi avut loc dacă noi nu am fi înlocuit în Octombrie 1917 relațiile de producție vechi, capitaliste, cu relații de producție noi, socialiste. Fără această revoluție în relațiile de producție economice din țara noastră, forțele de producție ar fi lăncetate la noi

așa cum lăncezesc astăzi în țările capitaliste.

Nimeni nu poate nega dezvoltarea colosală a forțelor de producție în agricultura noastră în ultimii 20—25 ani. Dar această dezvoltare nu ar fi avut loc dacă noi nu am fi înlocuit în perioada de după 1930 vechile relații de producție capitaliste la țară cu relații de producție noi, colectivistice. Fără această revoluție în producție, forțele de producție din agricultura noastră ar lăncezi, așa cum lăncezesc astăzi în țările capitaliste.

Desigur, noile relații de producție nu pot rămâne și nu rămân veșnic noi, ele încep să se învechească și vin în contradicție cu dezvoltarea continuă a forțelor de producție, ele încep să nu mai aibă rolul de motor principal al forțelor de producție și se transformă într-o frână a lor. Atunci, în locul acestor relații de producție, care s'au învechit, apar relații de producție noi, al căror rol constă în

a fi principalul motor al dezvoltării mai departe a forțelor de producție.

Acest caracter specific al dezvoltării relațiilor de producție dela rolul de frână a forțelor de producție la rolul de motor principal al mersului lor înainte și dela rolul de motor principal la rolul de frână a forțelor de producție, este unul dintre elementele principale ale dialecticii materialiste marxiste. Acest lucru îl știu acum toți începătorii în ale marxismului. Acest lucru nu îl știe, după cum se vede, tov. Iaroșenco.

În al doilea rând, nu este exact că rolul de sine stătător al relațiilor de producție, adică al relațiilor economice, dispare în socialism, că relațiile de producție sunt înghițite de forțele de producție, că în socialism producția socială se reduce la organizarea forțelor de producție. Marxismul consideră producția socială ca un tot întreg, care are două laturi strâns legate între ele: forțele de producție ale societății (raporturile societății față de

forțele naturii, în luptă cu care ea obține bunurile materiale necesare), și relațiile de producție (relațiile dintre oameni în procesul de producție). Acestea sunt două laturi diferite ale producției sociale, deși sunt inseparabil legate între ele. Și tocmai pentru că ele sunt laturi diferite ale producției sociale, ele se pot influența reciproc. A afirma că una dintre aceste laturi poate fi înghițită de cealaltă și transformată într-o parte componentă a ei, înseamnă a păcătui în mod foarte serios împotriva marxismului.

Marx spune :

„În producție oamenii nu acționează numai asupra naturii, ci acționează și unii asupra altora. Ei nu produc decât cooperând într'un fel anumit și făcând între ei schimb de activități. Pentru a produce, ei intră în anumite legături și relații între ei, și numai în cadrul acestor legături și relații sociale are loc acțiunea lor asupra naturii, are loc pro-

ducția“ (vezi K. Marx și F. Engels, vol. V, p. 429) ¹.

Prin urmare, producția socială are două laturi, care, deși inseparabil legate una de cealaltă, reflectă totuși două șiruri de relații diferite: raporturile oamenilor față de natură (forțele de producție) și relațiile dintre oameni în procesul de producție (relațiile de producție). Numai existența ambelor laturi ale producției ne dă producția socială, indiferent dacă este vorba de orânduirea socialistă sau de alte formațiuni sociale.

Tov. Iaroșenco, de bună seamă, nu e în totul de acord cu Marx. El consideră că această teză a lui Marx nu este aplicabilă la orânduirea socialistă. Tocmai de aceea reduce el problema Economiei politice a socialismului la sarcina organizării raționale a forțelor de producție, lăsând la o parte relațiile de producție,

¹ Karl Marx : „Muncă salariată și capital“, ed. P.M.R. 1951, ediția a IV-a, pag. 29. — Nota Trad.

economice, și rupând de ele forțele de producție.

Prin urmare, în locul unei Economii politice marxiste, la tov. Iaroșenco rezultă ceva în genul „Științei organizatorice generale“ a lui Bogdanov.

Astfel, luând ideea justă că forțele de producție sunt forțele cele mai mobile și mai revoluționare ale producției, tov. Iaroșenco duce această idee până la absurd, până la negarea rolului relațiilor de producție, economice în socialism, iar în locul unei producții sociale pline de viață, la el apare tehnologia unilaterală și anemică a producției — ceva în genul „tehnicii social-organizatorice“ buhariniste.

Marx spune :

„In producția socială a vieții lor (adică în producția bunurilor materiale necesare pentru viața oamenilor — *I. St.*), oamenii intră în relații determinate, necesare, independente de voința lor, în relații de producție care corespund unei anumite

trepte de dezvoltare a forțelor lor materiale de producție. Totalitatea acestor relații de producție constituie structura economică a societății, baza reală pe care se ridică o suprastructură juridică și politică și căreia îi corespund anumite forme de conștiință socială“ (vezi prefața la cartea „Contribuții la critica economiei politice“) ¹.

Aceasta înseamnă că fiecare formațiune socială, inclusiv societatea socialistă, are o bază economică proprie, alcătuită din totalitatea relațiilor de producție dintre oameni. Se pune întrebarea : cum stau lucrurile la tov. Iaroșenco cu baza economică a orânduirii socialiste? După cum se știe, tov. Iaroșenco a și lichidat relațiile de producție în socialism, ca domeniu mai mult sau mai puțin de sine stătător, incluzând puținul care a rămas din ele în organizarea forțelor de producție. Se pune întrebarea : orânduirea

¹ *K. Marx și F. Engels, Opere alese în două volume, vol. I, ed. P.M.R. 1952, pag. 361. — Nota Trad.*

socialistă are ea oare baza sa economică proprie? Este evident că, întrucât în socialism relațiile de producție ca forță mai mult sau mai puțin de sine stătătoare au dispărut, orânduirea socialistă rămâne fără baza sa economică.

Prin urmare, orânduirea socialistă fără o bază economică proprie. Se ajunge astfel la o istorie destul de nostimă...

Este posibilă oare, în general, o orânduire socială fără o bază economică proprie? Tov. Iaroșenco consideră de bună seamă că e posibilă. Ei, dar marxismul consideră că asemenea orânduirii sociale nu există pe lume.

În sfârșit, este inexact că comunismul înseamnă organizarea rațională a forțelor de producție, că esența orânduirii comuniste se reduce la organizarea rațională a forțelor de producție, că e de ajuns a organiza rațional forțele de producție pentru a trece la comunism fără dificultăți deosebite. În literatura noastră există

o altă definiție, o altă formulă a comunismului, și anume formula lui Lenin „Comunismul este Puterea Sovietică plus electrificarea întregii țări“. De bună seamă tovarășului Iaroșenco nu-i place formula lui Lenin și o înlocuiește cu o formulă a sa, de fabricație proprie: „Comunismul este cea mai înaltă organizare științifică a forțelor de producție în producția socială“.

În primul rând, nimeni nu știe ce reprezintă această „cea mai înaltă“ organizare „științifică“ sau „rațională“ a forțelor de producție, căreia îi face reclamă tov. Iaroșenco, care este conținutul ei concret? Tov. Iaroșenco repetă de zeci de ori această formulă mitică în cuvântările sale la Plenară, în secțiunile discuției, în scrisoarea sa adresată membrilor Biroului Politic, dar nicăieri, prin niciun cuvânt, nu încearcă să explice cum anume trebuie înțeleasă „organizarea rațională“ a forțelor de producție, la care, chipurile, s'ar reduce esența orânduirii comuniste.

În al doilea rând, dacă e să alegem între cele două formule, ar trebui să respingem nu formula lui Lenin, care este singura formulă justă, ci așa zisa formulă a tov. Iaroșenco, vădit născocită și nemarxistă, luată din arsenalul „Științei organizatorice generale“ a lui Bogdanov.

Tov. Iaroșenco crede că e suficient să realizăm organizarea rațională a forțelor de producție, pentru a obține un belșug de produse și a trece la comunism, pentru a trece dela formula : „fiecăruia după munca sa“ la formula „fiecăruia după nevoile sale“. Aceasta este o mare eroare care dezvăluie o totală neînțelegere a legilor dezvoltării economice a socialismului. Tov. Iaroșenco prezintă prea simplu, copilăresc de simplu, condițiile trecerii dela socialism la comunism. Tov. Iaroșenco nu înțelege că nu se poate obține nici belșugul de produse care să poată acoperi toate nevoile societății, nici trecerea la formula „fiecăruia după nevoile

sale“, lăsând în vigoare fapte economice cum sunt proprietatea colhoznică-de grup, circulația mărfurilor etc. Tov. Iaroșenco nu înțelege că înainte de a trece la formula „fiecăruia după nevoile sale“ trebuie să parcurgem un șir de etape de reeducare economică și culturală a societății, în cursul cărora munca se va transforma în ochii societății dintr'un simplu mijloc de susținere a vieții în prima necesitate vitală, iar proprietatea socială — în baza de neclintit și intangibilă a existenței societății.

Pentru a pregăti o trecere reală, nu una declarativă, la comunism trebuie să realizăm cel puțin trei condiții preliminare principale :

1. Trebuie, în primul rând, să asigurăm temeinic nu mitica „organizare rațională“ a forțelor de producție, ci creșterea neîncetată a întregii producții sociale și cu precădere creșterea producției mijloacelor de producție. Creșterea cu precădere a producției mijloacelor de produc-

ție este necesară nu numai fiindcă ea trebuie să asigure utilarea atât a propriilor întreprinderi, cât și a întreprinderilor tuturor celorlalte ramuri ale economiei naționale, ci și pentru că fără ea, în genere, nu este posibilă realizarea producției lărgite.

2. Trebuie, în al doilea rând, ca prin treceri treptate, înfăptuite în mod avantajos pentru colhozuri și, prin urmare, pentru întreaga societate, proprietatea colhoznică să fie ridicată la nivelul proprietății întregului popor, iar circulația mărfurilor să fie înlocuită, tot prin treceri treptate, cu sistemul schimbului de produse, pentru că puterea centrală sau vreun alt centru social-economic să poată cuprinde totalitatea produselor producției sociale în interesul societății.

Tov. Iaroșenco greșește afirmând că în socialism n'ar exista nicio contradicție între relațiile de producție și forțele de producție ale societății. Desigur, actualele noastre relații de producție trec prin pe-

rioadă în care ele, corespunzând pe deplin creșterii forțelor de producție, le mișcă înainte cu pași de 7 poște. Ar fi însă nejust să ne mulțumim cu aceasta și să credem că nu există niciun fel de contradicții între forțele noastre de producție și relațiile noastre de producție. Contradicții, fără îndoială, există și vor exista, întrucât dezvoltarea relațiilor de producție rămâne în urmă și va rămâne în urmă față de dezvoltarea forțelor de producție. Când politica organelor conducătoare este justă, aceste contradicții nu se pot transforma în antagonism și lucrurile nu pot ajunge aci la un conflict între relațiile de producție și forțele de producție ale societății. Altfel vor sta lucrurile dacă vom duce o politică greșită, de felul celei pe care o recomandă tov. Iaroșenco. În acest caz conflictul va fi inevitabil, iar relațiile noastre de producție se pot transforma într-o foarte serioasă frână a dezvoltării continue a forțelor de producție.

De aceea sarcina organelor conducătoare este de a sesiza la timp contradicțiile care se dezvoltă și de a lua din timp măsuri pentru învingerea lor prin adaptarea relațiilor de producție la creșterea forțelor de producție. Aceasta se referă, în primul rând, la fenomene economice ca proprietatea colhoznică-de grup, circulația mărfurilor. Desigur, în momentul de față, aceste fenomene sunt folosite de noi cu succes pentru dezvoltarea economiei socialiste și ele sunt de un indiscutabil folos pentru societatea noastră. Fără îndoială că ele vor aduce folos și în viitorul apropiat. Ar fi însă o orbire de neiertat să nu vedem că, totodată, aceste fenomene încep chiar de pe acum să frâneze puternica dezvoltare a forțelor noastre de producție, deoarece ele creează obstacole în calea cuprinderii depline a întregii economii naționale, în special a agriculturii, de către planificarea de stat. Nu încapă îndoială că cu cât va trece timpul, cu atât aceste fenomene

vor frâna mai mult creșterea continuă a forțelor de producție din țara noastră. Prin urmare, sarcina constă în a lichida aceste contradicții prin transformarea treptată a proprietății colhoznice în proprietate a întregului popor și prin introducerea schimbului de produse — de asemenea treptat — în locul circulației mărfurilor.

3. Trebuie, în al treilea rând, să ajungem la o asemenea creștere a nivelului cultural al societății care să asigure tuturor membrilor societății dezvoltarea multilaterală a aptitudinilor lor fizice și intelectuale, pentru ca membrii societății să aibă posibilitatea de a căpăta o cultură îndestulătoare ca să devină militanți activi ai dezvoltării sociale, pentru ca ei să aibă posibilitatea să-și aleagă liber profesiunea și să nu fie țintuiți pe toată viața, în virtutea diviziunii existente a muncii, de o singură profesiune oarecare.

Ce se cere pentru aceasta ?

Ar fi greșit să se creadă că se poate

atinge o atât de serioasă creștere a nivelului cultural al membrilor societății, fără schimbări serioase în situația actuală a muncii. Pentru aceasta trebuie, înainte de toate, să se reducă ziua de muncă cel puțin până la 6, iar apoi și până la 5 ore. Aceasta este necesar pentru ca membrii societății să dispună de destul timp liber, necesar pentru obținerea unei culturi multilaterale. Pentru aceasta trebuie, apoi, să se introducă învățământul politehnic general obligator, necesar pentru ca membrii societății să aibă posibilitatea să-și aleagă liber profesiunea și să nu fie țintuiți pe toată viața de o singură profesiune oarecare. Pentru aceasta trebuie apoi să se îmbunătățească în mod radical condițiile de locuit și să se ridice salariul real al muncitorilor și funcționarilor cel puțin de două ori, dacă nu mai mult, atât prin sporirea directă a salariului în bani, cât și, mai ales, prin continua reducere sistematică a prețurilor la obiectele de larg consum.

Acestea sunt principalele condiții pentru pregătirea trecerii la comunism.

Numai după îndeplinirea *tuturor* acestor condiții preliminare, în ansamblul lor, se va putea spera că munca se va transforma în ochii membrilor societății dintr'o povară în „prima necesitate vitală“ (Marx), că „munca se va transforma dintr'o povară grea în plăcere“ (Engels), că proprietatea obștească va fi considerată de către toți membrii societății drept baza de neclintit și intangibilă a existenței societății.

Numai după îndeplinirea *tuturor* acestor condiții preliminare, în ansamblul lor, se va putea trece dela formula socialistă „dela fiecare după capacități, fiecăruia după muncă“ la formula comunistă „dela fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi“.

Aceasta va fi o trecere radicală dela o economie, dela economia socialismului, la o altă economie, superioară, la economia comunismului.

După cum se vede, în cece privește trecerea dela socialism la comunism lucrurile nu stau chiar atât de simplu cum și le închipue tov. Iaroșenco.

A încerca să reduci toată această problemă complexă și variată, care necesită serioase transformări economice, la „organizarea rațională a forțelor de producție“, așa cum o face tov. Iaroșenco, înseamnă a înlocui marxismul prin bogdanovism.

II

ALTE GREȘELI ALE tov. IAROȘENCO

I. Din punctul său de vedere greșit tov. Iaroșenco trage și concluzii greșite cu privire la caracterul și obiectul economiei politice.

Tov. Iaroșenco neagă necesitatea unei economii politice unice pentru toate formațiunile sociale, pornind dela faptul că fiecare formațiune socială are legile ei economice specifice. El nu are însă deloc dreptate și este în divergență aci cu marxiști ca Engels, Lenin.

Engels spune că economia politică este

„știința condițiilor și formelor în care s'a efectuat producția și schimbul — deci și a repartiției produselor — în cadrul *diferitelor societăți omenești*“ („Anti-Dühring“) ¹. Prin urmare, economia politică studiază legile dezvoltării economice nu a unei singure formațiuni sociale, oricare ar fi ea, ci a diferitelor formațiuni sociale.

Cu aceasta, după cum se știe, este întru totul de acord Lenin, care, în observațiile sale critice asupra cărții lui Buharin „Economia perioadei de tranziție“, a spus că Buharin nu are dreptate atunci când limitează sfera de acțiune a economiei politice la producția de mărfuri și, în primul rând, la cea capitalistă, observând totodată că Buharin face aci un „pas înapoi față de Engels“.

În deplină concordanță cu aceasta este definiția economiei politice, dată în proiectul manualului de economie politică,

¹ F. Engels: „Anti-Dühring“, ed. P.M.R. 1952, ediția a II-a, pag. 175. — *Nota Trad.*

în care se spune că economia politică este știința care studiază „legile producției sociale și ale repartiției bunurilor materiale *pe diferitele trepte* de dezvoltare ale societății omenești“.

Aceasta și este de înțeles. În dezvoltarea lor economică, diferitele formațiuni sociale sunt supuse nu numai legilor lor economice specifice, ci și acelor legi economice care sunt comune pentru toate formațiunile, de pildă, legi de felul legii unității forțelor de producție și a relațiilor de producție în producția socială unică, de felul legii raporturilor dintre forțele de producție și relațiile de producție în procesul dezvoltării tuturor formațiunilor sociale. Prin urmare, formațiunile sociale nu sunt numai separate una de alta prin legile lor specifice, ci sunt și legate una de alta prin legi economice, comune tuturor formațiunilor.

Engels avea perfectă dreptate atunci când spunea :

„Pentru a face o critică completă a

economiei burgheze nu era suficientă cunoașterea formei capitaliste de producție, schimb și repartiție. Mai trebuiau cercetate și comparate, cel puțin în linii generale, și formele care au precedat-o sau care mai există în același timp cu ea în țările mai puțin dezvoltate“ („Anti-Dühring“) ¹.

Este evident că aici, în această chestiune, tov. Iaroșenco se face ecoul lui Buharin.

Mai departe. Tov. Iaroșenco afirmă că în a sa „Economie politică a socialismului“ „categoriile economiei politice — valoarea, marfa, banii, creditul etc. — sunt *înlocuite* prin raționamente sănătoase despre organizarea rațională a forțelor de producție în producția socială“, că, prin urmare, obiectul *acestei* economii politice îl constituie *nu* relațiile de producție ale socialismului, *ci* „elaborarea și dezvoltarea unei teorii științifice a organizării forțelor de producție, a unei teorii

¹ Op. cit., pag. 176.

a planificării economiei naționale etc.“, că în socialism relațiile de producție își pierd însemnătatea lor de sine stătătoare și sunt absorbite de forțele de producție ca parte componentă a acestora.

Trebue să spunem că asemenea bazaconii stupide n'a debitat încă la noi niciun „marxist“ care s'a abătut de pe drumul cel drept. Căci ce înseamnă o economie politică a socialismului fără probleme economice, de producție? Există oare o astfel de economie politică? Ce înseamnă a înlocui în economia politică a socialismului problemele economice cu probleme de organizare a forțelor de producție? Aceasta înseamnă a lichida economia politică a socialismului. Asta și face tov. Iaroșenco — el lichidează economia politică a socialismului. Aici, el se alătură întru totul lui Buharin. Buharin *spunea* că odată cu suprimarea capitalismului trebuie să fie suprimată și economia politică. Tov. Iaroșenco nu spune aceasta, dar *o face*, lichida

dând economia politică a socialismului. Ce-i drept, făcând aceasta, el vrea să lase impresia că nu este în totul de acord cu Buharin, dar aceasta este un vicleșug și încă un vicleșug ieftin. În realitate el face ceea ce propovăduia Buharin și ceea ce a combătut Lenin. Tov. Iaroșenco se târăște pe urmele lui Buharin.

Mai departe. Tov. Iaroșenco reduce problemele economiei politice a socialismului la problemele organizării raționale a forțelor de producție, la problemele planificării economiei naționale etc. Dar el greșește profund. Problemele organizării raționale a forțelor de producție, problemele planificării economiei naționale etc. constituie nu obiectul economiei politice, ci obiectul politicii economice a organelor conducătoare. Acestea sunt două domenii diferite, care nu pot fi confundate. Tov. Iaroșenco a amestecat aceste două lucruri diferite și a ajuns în impas. Economia politică studiază legile de dezvoltare a relațiilor de producție

dintre oameni. Politica economică trage din aceasta concluzii practice, le concretizează și își clădește pe această bază munca sa de zi cu zi. A încălca economia politică cu problemele politicii economice înseamnă a o desființa ca știință.

Obiectul economiei politice îl constituie relațiile de producție economice dintre oameni. Din acestea fac parte: a) formele de proprietate asupra mijloacelor de producție; b) situația diferitelor grupuri sociale în producție și relațiile reciproce dintre ele — care decurg de aici — sau, cum spune Marx: „schimbul activităților lor“; c) formele de repartiție a produselor, întru totul dependente de ele. Toate acestea la un loc constituie obiectul economiei politice.

Din această definiție lipsește cuvântul „schimb“, care figurează în definiția lui Engels. El lipsește fiindcă de obicei mulți înțeleg prin „schimb“ schimbul de mărfuri, propriu nu tuturor, ci numai unora dintre formațiunile sociale, ceea ce pro-

voacă uneori neînțelegere — deși prin cuvântul „schimb“ Engels înțelegea nu numai schimbul de mărfuri. Dar, după cum se vede, ceea ce Engels înțelegea prin cuvântul „schimb“ și-a găsit locul în definiția amintită ca o parte componentă a ei. Prin urmare, prin conținutul său această definiție a obiectului economiei politice coincide pe deplin cu definiția lui Engels.

2. Atunci când se vorbește despre legea economică fundamentală a unei formațiuni sociale oarecare, se pornește de obicei dela faptul că aceasta din urmă nu poate avea câteva legi economice fundamentale, că ea poate avea doar o singură lege economică fundamentală anumită tocmai ca lege *fundamentală*. În caz contrar, am avea câteva legi economice fundamentale pentru fiecare formațiune socială, ceea ce este în contradicție cu însăși noțiunea de lege fundamentală. Dar tov. Iaroșenco nu este de acord cu aceasta. El consideră că pot exista nu

una, ci câteva legi economice fundamentale ale socialismului. E de necrezut, dar este fapt. În cuvântarea sa la Plenara discuției el spune :

„Mărimile și corelațiile fondurilor materiale ale producției și reproducerii sociale sunt determinate de existența și perspectiva creșterii forței de muncă antrenate în producția socială. Aceasta este legea economică fundamentală a societății socialiste, lege care determină structura producției și reproducerii sociale socialiste“.

Aceasta este prima lege economică fundamentală a socialismului.

În aceeași cuvântare, tov. Iaroșenco declară :

„Corelația dintre sectoarele I și II este determinată în societatea socialistă de nevoia de a produce mijloace de producție în proporții necesare pentru antrenarea în producția socială a întregii populații apte de muncă. Aceasta este legea economică fundamentală a socialismului

și, în același timp, aceasta este o cerință a Constituției noastre care decurge din dreptul la muncă al oamenilor sovietici“.

Aceasta este, ca să spunem așa, a doua lege economică fundamentală a socialismului.

În sfârșit, în scrisoarea sa adresată membrilor Biroului Politic, tov. Iaroșenco declară :

„Pornind dela aceasta, trăsăturile și cerințele esențiale ale legii economice fundamentale a socialismului pot fi formulate, cred, cam în felul următor : producția în continuă creștere și desăvârșire a condițiilor materiale și culturale de trai ale societății“.

Aceasta este a treia lege economică fundamentală a socialismului.

Oare toate aceste legi sunt legi economice fundamentale ale socialismului sau numai una dintre ele este legea fundamentală, iar dacă numai una dintre ele, atunci care anume — la aceste întrebări, tov. Iaroșenco nu dă răspuns în

ultima sa scrisoare adresată membrilor Biroului Politic. Formulând, în scrisoarea sa adresată membrilor Biroului Politic, legea economică fundamentală a socialismului, el a „uitat“ pe semne că, acum 3 luni, în cuvântarea sa la Plenara discuției, el mai formulase încă alte două legi economice fundamentale ale socialismului, socotind, se pare, că această combinație mai mult decât dubioasă va fi trecută cu vederea. După cum se vede, însă, socotelile sale au dat greș.

Să presupunem că primele două legi economice fundamentale ale socialismului formulate de tov. Iaroșenco nu mai există, că de acum înainte tov. Iaroșenco consideră ca lege economică fundamentală a socialismului a treia formulare a sa, expusă în scrisoarea adresată membrilor Biroului Politic. Să ne adresăm scrisorii tov. Iaroșenco.

Tov. Iaroșenco spune în această scrisoare că el nu este de acord cu definiția legii economice fundamentale a socialis-

mului dată în „Observațiile“ tovarășului Stalin. El spune :

„Principalul în această definiție îl constituie «asigurarea satisfacerii maxime... a nevoilor întregii societăți». Producția este arătată aci ca un mijloc pentru atingerea acestui scop principal — satisfacerea nevoilor. O astfel de definiție dă temei să se presupună că legea economică fundamentală a socialismului, formulată de Dumneavoastră, pornește nu dela primatul producției, ci dela primatul consumului“.

Este evident că tov. Iaroșenco nu a înțeles deloc esența problemei și nu vede că referirile la primatul consumului sau al producției nu au absolut nicio legătură cu această chestiune. Când se vorbește despre primatul unora sau altora dintre procesele sociale asupra celorlalte procese se pornește de obicei dela faptul că ambele aceste procese sunt mai mult sau mai puțin de aceeași natură. Se poate vorbi și trebuie să se vorbească despre

primatul producției mijloacelor de producție asupra producției mijloacelor de consum, deoarece atât într'un caz, cât și în celălalt avem de-a-face cu producția, prin urmare ele sunt mai mult sau mai puțin de aceeași natură. Dar nu se poate vorbi, ar fi greșit să se vorbească, despre primatul consumului asupra producției sau al producției asupra consumului, întrucât producția și consumul constituie două domenii absolut diferite, ce-i drept, legate unul cu celălalt, dar totuși domenii diferite. Tov. Iaroșenco, pe semne, nu înțelege că aici este vorba nu de primatul consumului sau al producției, ci despre problema : care este *scopul* pe care-l pune societatea în fața producției sociale, cărei *sarcini* îi subordonează ea producția socială, bunăoară, în socialism. Deaceia nu are absolut nicio legătură cu această chestiune nici vorbăria lui Iaroșenco că „baza vieții societății socialiste ca și a oricărei alte societăți o constituie producția“. Tov. Iaroșenco uită că oa-

menii produc nu pentru producție, ci pentru satisfacerea nevoilor lor. El uită că producția ruptă de satisfacerea nevoilor societății se ofilește și pierе.

În general — se poate vorbi oare despre scopurile producției capitaliste sau socialiste, despre sarcinile cărora le este subordonată producția capitalistă sau socialistă? Cred că se poate și trebuie.

Marx spune:

„Scopul nemijlocit al producției capitaliste îl constituie producția nu a mărfurilor, ci a plusvalorii sau a profitului în forma sa dezvoltată; nu a produsului, ci a plusprodusului. Din acest punct de vedere însăși munca este productivă numai în măsura în care creează capitalului profit sau plusprodus. În măsura în care muncitorul nu le creează, munca sa nu este productivă. Masa muncii productive folosite reprezintă deci pentru capital interes numai în măsura în care mulțumită ei — sau corespunzător ei — crește cantitatea de supramuncă; numai în a-

ceastă măsură este necesar ceea ce am numit noi: timpul de muncă necesar. În măsura în care munca nu dă acest rezultat, ea este inutilă și trebuie sistată.

Scopul producției capitaliste constă întotdeauna în a crea maximum de plusvaloare sau maximum de plusprodus cu minimum de capital avansat; atunci când acest rezultat nu este realizat prin munca excesivă a muncitorilor, apare o tendință a capitalului, care constă în străduința de a produce produsul dat cu cât mai puțină cheltuială posibil — în străduința de a economisi forța de muncă și cheltueli...

În această concepție, muncitorii înșiși apar drept ceea ce sunt de fapt în producția capitalistă — numai ca mijloace de producție, iar nu ca scop în sine și nici ca scop al producției“ (vezi „Teorii asupra plusvalorii“, vol. II, partea a II-a).

Aceste cuvinte ale lui Marx sunt remarcabile nu numai pentru că definesc concis și exact scopul producției capita-

liste, ci și pentru că ele indică scopul de bază, sarcina principală care trebuie pusă în fața producției socialiste.

Prin urmare, scopul producției capitaliste este obținerea de profituri. În ceea ce privește consumul, el este necesar capitalismului, numai în măsura în care asigură obiectivul obținerii de profituri. Fără asta problema consumului își pierde pentru capitalism orice sens. Omul cu nevoile sale dispăre din câmpul vizual.

Care este deci scopul producției socialiste, care este sarcina principală, îndeplinirii căreia trebuie să-i fie subordonată producția socială în socialism?

Scopul producției socialiste nu este profitul, ci omul cu nevoile sale, adică satisfacerea nevoilor sale materiale și culturale, scopul producției socialiste este, după cum se spune în „Observațiile“ tovarășului Stalin: „asigurarea satisfacerii maxime a nevoilor materiale și culturale mereu crescânde ale întregii societăți“.

Tov. Iaroșenco crede că are de-a-face aici cu „primatul“ consumului asupra producției. Aceasta este, desigur, o ineptie. În realitate, aci avem de-a-face nu cu primatul consumului, ci cu *subordonarea* producției socialiste scopului ei principal — asigurarea satisfacerii maxime a nevoilor materiale și culturale mereu crescânde ale întregii societăți.

Prin urmare, asigurarea satisfacerii maxime a nevoilor materiale și culturale mereu crescânde ale întregii societăți — acesta este *scopul* producției socialiste; creșterea și perfecționarea neîntreruptă a producției socialiste pe baza tehnicii celei mai înalte — acesta este *mijlocul* pentru atingerea scopului.

Aceasta este legea economică fundamentală a socialismului.

Dorind să păstreze așa numitul „primat“ al producției asupra consumului, tov. Iaroșenco susține că „legea economică fundamentală a socialismului“ constă „în creșterea și perfecționarea neîn-

treruptă a producției condițiilor materiale și culturale ale societății“. Aceasta este absolut greșit. Tov. Iaroșenco denaturează în mod grosolan și stâlcește formula expusă în „Observațiile“ tovarășului Stalin. La el producția se transformă din mijloc în scop, iar asigurarea satisfacerii maximele a nevoilor materiale și culturale mereu crescânde ale societății este exclusă. Rezultă creșterea producției pentru creșterea producției, producția ca un scop în sine, iar omul cu nevoile sale dispare din câmpul vizual al tovarășului Iaroșenco.

De aceea, nu-i de mirare că, odată cu dispariția omului ca scop al producției socialiste, dispar, în „concepția“ tovarășului Iaroșenco, și ultimele rămășițe de marxism.

Așa dar, la tov. Iaroșenco a rezultat nu „primatul“ producției asupra consumului, ci un fel de „primat“ al ideologiei burgheze asupra ideologiei marxiste.

3. Un loc deosebit îl ocupă problema

teoriei reproducției a lui Marx. Tov. Iaroșenco susține că teoria reproducției a lui Marx este o teorie numai a reproducției capitaliste, că ea nu conține nimic care ar putea fi valabil pentru alte formațiuni sociale, inclusiv pentru formațiunea socială socialistă. El spune :

„Transpunerea schemei reproducției a lui Marx — elaborată de el pentru economia capitalistă — asupra producției sociale socialiste, este produsul unei înțelegeri dogmatice a învățaturii lui Marx și e contrară esenței învățaturii lui“ (vezi cuvântarea tov. Iaroșenco la Plenara discuției).

El susține, apoi, că „schema reproducției a lui Marx nu corespunde legilor economice ale societății socialiste și nu poate servi ca bază pentru studierea reproducției socialiste“ (ibid.).

Vorbind despre teoria reproducției simple a lui Marx, care stabilește o corelație determinată între producția mijloacelor de producție (sectorul I) și producția mij-

loacelor de consum (sectorul II), tov. Iaroşenco spune:

„In societatea socialistă corelația dintre sectoarele I și II nu este condiționată de formula lui Marx V+P din sectorul I și C din sectorul II. In condițiile socialismului, susmenționata legătură reciprocă în dezvoltare, între sectoarele I și II nu trebuie să existe“ (ibid.).

El susține că „teoria elaborată de Marx despre corelația dintre sectoarele I și II este inacceptabilă în condițiile noastre socialiste, deoarece teoria lui Marx are la bază economia capitalistă cu legile ei“ (vezi scrisoarea adresată de tov. Iaroşenco membrilor Biroului Politic).

Așa face praf tov. Iaroşenco teoria reproducției a lui Marx.

Desigur, teoria reproducției a lui Marx, elaborată pe baza studierii legilor producției capitaliste, oglindește specificul producției capitaliste și, firește, îmbracă forma relațiilor de valoare marfaro-capitaliste. Altfel nici nu se putea. Dar a ve-

dea în teoria reproducției a lui Marx numai această formă și a nu observa baza ei, a nu observa conținutul ei principal, care este valabil nu numai pentru formațiunea socială capitalistă, înseamnă a nu înțelege nimic din această teorie. Dacă tov. Iaroşenco ar fi înțeles ceva în această chestiune, el ar fi înțeles și acel adevar evident că schemele reproducției ale lui Marx nu se limitează nicidecum la oglindirea specificului producției capitaliste, că ele conțin totodată o serie întreagă de teze fundamentale ale reproducției, valabile pentru toate formațiunile sociale, inclusiv și îndeosebi pentru formațiunea socială socialistă. Astfel de teze fundamentale ale teoriei reproducției a lui Marx ca teza împărțirii producției sociale în producție a mijloacelor de producție și producție a mijloacelor de consum; teza creșterii cu precădere a producției mijloacelor de producție în condițiile reproducției lărgite; teza corelației dintre sectoarele I și II; teza plusprodu-

sului ca unică sursă a acumulării; teza formării și destinației fondurilor sociale; teza acumulării ca unică sursă a producției lărgite — toate aceste teze fundamentale ale teoriei lui Marx asupra reproducției sunt tocmai acele teze valabile nu numai pentru formațiunea capitalistă, iar de aplicarea acestor teze nu se poate lipsi nicio societate socialistă în planificarea economiei naționale. Este caracteristic că tov. Iaroșenco însuși, care strâmbă din nas cu atâta trufie față de „schemele reproducției“ ale lui Marx, este nevoit să recurgă la fiecă pas la ajutorul acestor „scheme“, atunci când discută problemele reproducției socialiste.

Dar cum priveau această chestiune Lenin, Marx?

Sunt îndeobște cunoscute observațiile critice ale lui Lenin asupra cărții lui Buharin „Economia perioadei de tranziție“. În aceste observații, Lenin, după cum se știe, a admis că formula lui Marx, a corelației dintre sectoarele I și II, formulă

împotriva căreia se ridică tov. Iaroșenco, rămâne valabilă atât pentru socialism, cât și pentru „comunismul pur“, adică pentru faza a doua a comunismului.

În ceea ce-l privește pe Marx, se știe că lui nu-i plăcea să se abată dela studierea legilor producției capitaliste și că în „Capitalul“ nu s'a ocupat de chestiunea valabilității în socialism a schemelor sale de reproducție. Totuși, în capitolul 20 al volumului II al „Capitalului“, la rubrica „Capitalul constant al sectorului I“, unde tratează despre schimbul produselor sectorului I în cadrul acestui sector, Marx remarcă, oarecum în treacăt, că în socialism schimbul produselor în acest sector s'ar desfășura în mod tot atât de constant ca și în producția capitalistă. Marx spune:

„Dacă producția s'ar face în comun și nu pe baze capitaliste, este clar că aceste produse ale sectorului I ar fi repartizate ca mijloace de producție în mod tot atât de continuu, în vederea repro-

ducției, între ramurile de producție ale acestui sector, o parte rămânând direct în sfera de producție din care a ieșit ca produs, iar cealaltă parte trecând în alte locuri de producție; ar rezulta astfel o circulație continuă între diferitele locuri de producție ale acestui sector“ (vezi Marx „Capitalul“, vol. II, ediția a 8-a, pag. 307)¹.

Prin urmare, Marx nu considera deloc că teoria sa asupra reproducției este valabilă numai pentru producția capitalistă, deși el s'a ocupat cu cercetarea legilor producției capitaliste. Dimpotrivă, după cum se vede, el pornea dela ideea că teoria sa asupra reproducției poate fi valabilă și pentru producția socialistă.

Trebue să menționăm că Marx, în „Critica programului dela Gotha“, în analiza economiei socialismului și a pe-

¹ *Karl Marx*: „Capitalul“, vol. II, ed. P.M.R. 1951, pag. 350. — *Nota Trad.*

rioadei de trecere la comunism, pornește dela tezele fundamentale ale teoriei sale asupra reproducției, considerându-le, după cum se vede, obligatorii pentru orânduirea comunistă.

Trebue deasemenea să menționăm că Engels, în al său „Anti-Dühring“, criticând „sistemul socialitar“ al lui Dühring și caracterizând economia orânduiri socialiste, pornește și el dela tezele fundamentale ale teoriei reproducției a lui Marx, considerându-le obligatorii pentru orânduirea comunistă.

Acestea sunt faptele.

Rezultă că și aici, în problema reproducției, tov. Iaroșenco, cu tot tonul său arrogant față de „schemele“ lui Marx, s'a împotmolit din nou.

4. Tov. Iaroșenco termină scrisoarea adresată de el membrilor Biroului Politic cu propunerea de a i se da însărcinarea de a întocmi o „Economie politică a socialismului“. El scrie:

„Pornind dela definiția obiectului științei economiei politice a socialismului, expusă de mine la ședința plenară, la secție și în prezenta scrisoare, eu aş putea, folosind metoda dialectică marxistă, să elaborez, în decurs de un an, cel mult un an și jumătate, cu ajutorul a doi oameni, soluțiile teoretice ale problemelor fundamentale ale economiei politice a socialismului, să expun teoria marxistă, leninist-stalinistă, a economiei politice a socialismului, teorie care va transforma această știință într'o armă eficace a luptei poporului pentru comunism“.

Nu se poate să nu recunoaștem că tov. Iaroșenco nu suferă de modestie. Mai mult, folosind stilul anumitor literați, s'ar putea spune „ba din contra“.

Mai sus s'a spus că tov. Iaroșenco confundă economia politică a socialismului cu politica economică a organelor conducătoare. Ceeace el consideră ca fiind obiectul economiei politice a socialismului

— organizarea rațională a forțelor de producție, planificarea economiei naționale, formarea de fonduri sociale etc. — nu este obiectul economiei politice a socialismului, ci obiectul politicii economice a organelor conducătoare.

Nu mai vorbesc de faptul că greșelile grave comise de tov. Iaroșenco și „punctul său de vedere“ nemarxist nu pot fi un îndemn de a da tov. Iaroșenco o asemenea sarcină.

*
* *
*

Concluzii

1) Plângerea tov. Iaroșenco împotriva conducătorilor discuției este lipsită de sens, deoarece conducătorii discuției, fiind marxiști, nu puteau să oglindească în documentele lor de sinteză „punctul de vedere“ nemarxist al tov. Iaroșenco;

2) rugămintea tov. Iaroșenco de a i se da însărcinarea de a scrie o Economie

politică a socialismului nu poate fi considerată serioasă, fie și numai pentru motivul că ea duhnește a hlestacovism¹.

I. STALIN

22 Mai 1952

**RĂSPUNS TOVARĂȘILOR
SANINA A. V. și VENJER V. G.**

¹ *Hlestacovism* — lăudăroșie ușuratică și mincinoasă, dusă până la nerușinare. (După numele lui *Hlestacov*, personaj d'n comedia lui N. V. Gogol „Revizorul“). — *Nota Trad.*

Am primit scrisorile dv. După cum se vede, autorii acestor scrisori studiază profund și serios problemele economiei țării noastre. Aceste scrisori conțin multe formulări juste și considerații interesante. Totuși, pe lângă aceasta, ele conțin și unele serioase greșeli teoretice. În răspunsul de față vreau să mă opresc tocmai asupra acestor greșeli.

PROBLEMA CARACTERULUI LEGILOR
ECONOMICE ALE SOCIALISMULUI

Tovarășii Sanina și Venjer afirmă că „numai datorită acțiunii conștiente a oamenilor sovietici, care se ocupă cu producția materială, apar legile economice ale socialismului“. Această teză este cu totul greșită.

Există oare legile dezvoltării economice în mod obiectiv, în afara noastră, independent de voința și de conștiința oamenilor? Marxismul răspunde la această întrebare afirmativ. Marxismul

consideră că legile economiei politice a socialismului sunt o oglindire în capetele oamenilor a legilor obiective, care există în afara noastră. Dar formula tovarășilor Sanina și Venjer răspunde la această întrebare negativ. Aceasta înseamnă că acești tovarăși se situează pe punctul de vedere al teoriei greșite care susține că în socialism legile dezvoltării economice sunt „create“, „transformate“ de organele de conducere a societății. Cu alte cuvinte, ei rup cu marxismul și se situează pe pozițiile idealismului subiectiv.

Desigur, oamenii pot să descopere aceste legi obiective, pot să le cunoască și, sprijinindu-se pe ele, să le folosească în interesul societății. Dar ei nu pot nici să le „creeze“ nici să le „transforme“.

Să presupunem că ne-am situa pentru un moment pe punctul de vedere al teoriei greșite care neagă existența legilor obiective în viața economică sub socialism și care proclamă posibilitatea „creă-

rii" de legi economice, „transformării“ legilor economice. Ce rezultat ar avea aceasta? Aceasta ar avea ca rezultat că am cădea sub imperiul haosului și întâmplărilor, ne-am trezi într'o dependență de rob față de aceste întâmplări, ne-am lipsi de posibilitatea nu numai de a înțelege, ci pur și simplu de a ne descurca în acest haos de întâmplări.

Aceasta ar avea ca rezultat faptul că noi am lichida economia politică ca știință, căci știința nu poate să ființeze și să se dezvolte fără a recunoaște legile obiective, fără a studia aceste legi. Lichidând însă știința, ne-am lipsi de posibilitatea de a prevedea mersul evenimentelor în viața economică a țării, adică ne-am lipsi de posibilitatea de a organiza chiar și cea mai elementară conducere economică.

În ultima instanță, am ajunge să fim la cheremul bunului plac al unor aventurieri „economici“, care sunt gata „să suprimă“ legile dezvoltării economice și

„să creeze“ legi noi fără a înțelege și fără a ține seama de legile obiective.

Este îndeobște cunoscută formularea clasică a poziției marxiste în această problemă, formulare dată de Engels în al său „Anti-Dühring“:

„Forțele sociale, la fel ca și forțele naturii, acționează în chip orb, violent și nimicitor, atâta timp cât nu le cunoaștem și nu ținem seama de ele. Dar, din clipa în care le-am cunoscut, din clipa în care am înțeles activitatea, sensul și efectele lor, nu mai depinde decât de noi ca să le supunem tot mai mult voinței noastre și să atingem prin ele scopurile noastre. Aceasta se referă, mai ales, la uriașele forțe de producție de astăzi. Cât timp refuzăm cu încăpățănare să înțelegem natura și caracterul lor — și acestei înțelegeri i se împotrivesc modul de producție capitalist și apărătorii lui, — aceste forțe acționează în ciuda voinței noastre, împotriva noastră, și ne domină, după cum am arătat amănunțit. Dar, odată ce

am înțeles natura lor, ele pot fi transformate în mâinile producătorilor asociați, din tirani demonici în servitori docili. E vorba de aceeași deosebire ca între puterea destructivă a electricității din trăsnetul furtunii și electricitatea îmblânzită a telegrafului și a arcului voltaic, aceeași deosebire ca între incendiul și focul pus în slujba omului. Printr'o astfel de folosire a forțelor de producție moderne — potrivit naturii lor, în sfârșit, cunoscute de noi —, producția socială anarhică este înlocuită cu producția socială planificată potrivit nevoilor colectivității ca și ale fiecărui membru al ei în parte. În felul acesta, modul de însușire capitalist — în cadrul căruia produsul îl robește mai întâi pe producător, iar apoi și pe acela care și-l însușește — va fi înlocuit prin acel mod de însușire a produselor care se bazează chiar pe natura mijloacelor de producție moderne: pe de o parte, prin însușirea direct socială, ca mijloc de menținere și de dezvoltare a

producției, pe de altă parte prin însușirea direct individuală, ca mijloc de existență și de satisfacere a nevoilor“¹.

¹ F. Engels: „Anti-Dühring“, ed. P.M.R. 1952, ediția a II-a, pag. 328—329. — *Nota Trad.*

PROBLEMA MASURILOR IN VEDEREA
RIDICARII PROPRIETAȚII COLHOZNICE
LA NIVELUL PROPRIETAȚII ÎNTREGULUI
POPOR

Ce măsuri sunt necesare pentru a ridica proprietatea colhoznică, care, desigur, nu este proprietate a întregului popor, la nivelul proprietății întregului popor („naționale“)?

Unii tovarăși cred că trebuie pur și simplu naționalizată proprietatea colhoznică, declarând-o proprietate a întregului popor, așa cum s'a procedat la timpul său cu proprietatea capitalistă. Această propunere este complet greșită și absolut

inadmisibilă. Proprietatea colhoznică este proprietate socialistă, și nu putem nicidecum s'o tratăm ca pe proprietatea capitalistă. Din faptul că proprietatea colhoznică nu este o proprietate a întregului popor, nu rezultă în niciun caz că proprietatea colhoznică nu este proprietate socialistă.

Acești tovarăși cred că trecerea proprietății unor persoane sau grupuri în proprietatea statului este unica sau în orice caz cea mai bună formă a naționalizării. Aceasta nu este adevărat. În realitate, trecerea în proprietatea statului nu este nici unica formă și nici măcar cea mai bună formă a naționalizării, ci forma inițială a naționalizării, după cum foarte just spune despre aceasta Engels în „Anti-Dühring“. Fără îndoială că atâta timp cât există statul, trecerea în proprietatea statului este forma inițială a naționalizării cea mai lesne de înțeles. Dar statul nu va exista în vecii vecilor. Odată cu lărgirea sferei de ac-

țiune a socialismului în majoritatea țărilor din lume, statul va dispărea treptat și, desigur că în legătură cu aceasta, va cădea problema trecerii avutului unor persoane și grupuri în proprietatea statului. Statul va dispărea, iar societatea va rămâne. Prin urmare, succesor al proprietății întregului popor nu va mai fi statul, care va dispărea, ci societatea însăși, reprezentată de organul ei economic central de conducere.

În acest caz, ce trebuie să întreprindem pentru a ridica proprietatea colhoznică la nivelul proprietății întregului popor?

Drept principală măsură pentru o asemenea ridicare a proprietății colhoznice, tovarășii Sanina și Venjer propun următoarele: să se vândă colhozurilor și să se treacă astfel în proprietatea acestora principalele mijloace de producție, concentrate în stațiunile de mașini și tractoare, să fie descărcat în felul acesta statul de investițiile capitale în agricultură și să se obțină astfel ca înseși colhozurile să

poarte răspunderea pentru întreținerea și dezvoltarea stațiunilor de mașini și tractoare. Ei spun:

„Ar fi greșit să se creadă că investițiile făcute de colhozuri vor trebui să fie folosite mai ales pentru nevoile de cultură ale satului colhoznic, în timp ce pentru nevoile producției agricole cea mai mare parte a investițiilor va trebui să le facă ca și până acum statul. Oare n'ar fi mai just să fie eliberat statul de această povară, dat fiind că colhozurile sunt pe deplin în stare să ia această povară în întregime asupra lor? Statul are destule domenii pentru investirea mijloacelor sale spre a crea în țară un belșug de obiecte de consum“.

Pentru a motiva aceste propuneri, autorii propunerii aduc câteva argumente.

În primul rând. Referindu-se la cuvintele lui Stalin că mijloacele de producție nu se vând nici măcar colhozurilor, autorii propunerii pun la îndoială această teză a lui Stalin, declarând că statul vin-

de totuși mijloace de producție colhozurilor, și anume mijloace de producție ca inventarul mărunt, de pildă coase și se cere, motoare mici etc. Ei socotesc că dacă statul vinde colhozurilor aceste mijloace de producție, el ar putea să le vândă și toate celelalte mijloace de producție ca, de pildă, mașinile S.M.T.-urilor.

Acest argument este inconsistent. Desigur, statul vinde colhozurilor inventar mărunt, după cum se cuvine conform Statutului artelului agricol și conform Constituției. Dar se poate oare pune pe același plan inventarul mărunt și astfel de mijloace de producție principale din agricultură, ca mașinile S.M.T.-urilor, sau, să zicem, pământul, care este doar și el unul din principalele mijloace de producție în agricultură? Este limpede că nu se poate. Nu se poate, dat fiind că inventarul mărunt nu hotărăște în nicio măsură soarta producției colhoznice, în timp ce mijloacele de producție, ca mașinile S.M.T.-urilor și pământul, hotă-

răsc în totul soarta agriculturii în condițiile noastre actuale.

Nu este greu de înțeles că atunci când Stalin a spus că mijloacele de producție nu se vând colhozurilor, el a avut în vedere nu inventarul mărunt, ci principalele mijloace de producție agricolă: mașinile S.M.T.-urilor, pământul. Autorii se joacă cu cuvintele „mijloace de producție” și confundă două lucruri deosebite, fără a-și da seama că ajung în impas.

În al doilea rând. Tovarășii Sanina și Venjer se mai referă apoi la faptul că în perioada începutului mișcării colhoznice de masă — la sfârșitul anului 1929 și începutul anului 1930—C.C. al P.C. (b) al U. R. S. S. a fost el însuși pentru trecerea stațiunilor de mașini și tractoare în proprietatea colhozurilor, cerând colhozurilor să amortizeze valoarea stațiunilor de mașini și tractoare în 3 ani. Ei socotesc că, deși pe atunci acest lucru a eșuat pentru că colhozurile „erau săra-

ce“, acum însă, când colhozurile au devenit bogate, am putea să revenim la această politică — la vinderea S.M.T.-urilor către colhozuri.

Acest argument este și el inconsistent. La C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. s'a luat într'adevăr la începutul anului 1930 o hotărîre cu privire la vinderea unor S.M.T.-uri către colhozuri. Această hotărîre a fost adoptată la propunerea unui grup de colhoznici udarnici cu titlul de experiență, cu titlul de probă, urmând ca peste foarte puțin timp această problemă să fie reluată și examinată din nou. Dar chiar primul control a arătat că această hotărîre nu era potrivită și, după câteva luni, anume la sfârșitul anului 1930, s'a revenit asupra acestei hotărîri.

Creșterea ulterioară a mișcării colhoznice și dezvoltarea construcției colhoznice au convins definitiv atât pe colhoznici, cât și cadrele de conducere că concentrarea principalelor unelte de producție agricolă în mâinile statului, în mâi-

nile stațiilor de mașini și tractoare, este singurul mijloc de asigurare a unui ritm înalt de creștere a producției colhoznice.

Ne bucură pe toți creșterea colosală a producției agricole a țării noastre, creșterea producției de cereale, a producției de bumbac, de in, de sfeclă etc. Care este izvorul acestei creșteri? Izvorul acestei creșteri este tehnica modernă, marele număr de mașini moderne, care deservește toate aceste ramuri de producție. Nu este vorba aici numai de tehnică în general, ci de faptul că tehnica nu poate sta pe loc, ea trebuie să se perfecționeze necontenit, că tehnica veche trebuie să fie scoasă din funcțiune și înlocuită cu una nouă, iar cea nouă cu una și mai nouă. Fără aceasta este de neconceput progresul agriculturii noastre socialiste, nu sunt de conceput nici recolte bogate, nici belșugul de produse agricole. Dar ce înseamnă a scoate din funcțiune sute de mii de tractoare cu roți și a le în-

locui cu tractoare cu șenile, a înlocui zeci de mii de combine învechite cu altele noi, a crea mașini noi, să zicem pentru plantele industriale? Aceasta înseamnă a face cheltueli de miliarde, care se pot recupera abia peste 6—8 ani. Pot colhozurile noastre să suporte aceste cheltueli, chiar dacă sunt milionare? Nu, nu pot, pentru că ele nu sunt în stare să ia asupra lor cheltueli de miliarde, care se pot recupera abia peste 6—8 ani. Aceste cheltueli poate să le ia asupra sa numai statul, căci el și numai el este în stare să suporte pierderile care provin din scoaterea din funcțiune a mașinilor vechi și înlocuirea lor cu mașini noi, căci el și numai el este în stare să suporte aceste pierderi timp de 6—8 ani pentru ca după expirarea acestui termen să recupereze cheltuelile făcute.

Ce înseamnă după toate acestea a cere ca S.M.T.-urile să fie vândute colhozurilor, să fie trecute în proprietatea acesto-

ra? Aceasta înseamnă a împinge colhozurile la pierderi mari și a le ruina, a submina mecanizarea agriculturii, a încetini ritmul producției colhoznice.

De aici concluzia: propunând vinderea S.M.T.-urilor, trecerea lor în proprietatea colhozurilor, tovarășii Sanina și Venjer fac un pas înapoi spre starea de înapoieră și încearcă să întoarcă înapoi roata istoriei.

Să presupunem pentru un moment că am acceptat propunerea tovarășilor Sanina și Venjer și am început să vindem în proprietatea colhozurilor principalele unelte de producție, stațiunile de mașini și tractoare. Ce ar rezulta din aceasta?

Din aceasta ar rezulta, în primul rând, că colhozurile ar deveni proprietari ai principalelor unelte de producție, adică ar ajunge să aibă o situație excepțională, pe care nu o are nicio întreprindere din țara noastră, căci, după cum se știe, în țara noastră, chiar întreprinderile naționalizate nu sunt proprietari ai unel-

telor de producție. Cum s'ar putea motiva această situație excepțională a colhozurilor, prin ce considerente ale progresului, ale mersului înainte? Se poate spune oare că o asemenea situație ar contribui la ridicarea proprietății colhoznice la nivelul proprietății întregului popor, că ea ar grăbi trecerea societății noastre dela socialism la comunism? Nu va fi oare mai just să spunem că o asemenea situație ar putea numai să îndepărteze proprietatea colhoznică de proprietatea întregului popor și ar duce nu la o apropiere de comunism, ci, dimpotrivă, la o îndepărtare de el?

Din aceasta ar rezulta, în al doilea rând, o lărgire a sferei de acțiune a circulației mărfurilor, căci o enormă cantitate de unelte ale producției agricole ar ajunge în orbita circulației mărfurilor. Ce cred tovarășii Sanina și Venjer: ar putea oare o lărgire a sferei circulației mărfurilor să contribuie la mersul nostru înainte spre comunism? Nu este oare mai

just să spunem că ea n'ar putea decât să frâneze mersul nostru înainte spre comunism?

Greșala principală a tovarășilor Sanina și Venjer constă în faptul că ei nu înțeleg rolul și însemnătatea circulației mărfurilor în socialism, nu înțeleg că circulația mărfurilor nu este compatibilă cu perspectiva trecerii dela socialism la comunism. Ei cred, pe semne, că și în condițiile circulației mărfurilor se poate trece dela socialism la comunism, că circulația mărfurilor nu poate să împiedice această trecere. Aceasta este o greșală profundă care s'a ivit pe baza neînțelegerii marxismului.

Criticând „comuna economică” a lui Dühring, care funcționează în condițiile circulației mărfurilor, Engels, în lucrarea sa „Anti-Dühring”, a demonstrat în mod convingător că existența circulației mărfurilor trebuie să ducă în mod inevitabil așa numitele „comune economice” ale lui Dühring la renașterea capitalis-

mului. După cum se vede, tovarășii Sanina și Venjer nu sunt de acord cu acest lucru. Cu atât mai rău pentru ei. Noi însă, marxistii, pornim dela cunoscuta teză marxistă potrivit căreia trecerea dela socialism la comunism și principiul comunist al repartiției produselor după nevoi exclud orice schimb de mărfuri, prin urmare și transformarea produselor în mărfuri, și totodată transformarea lor în valoare.

Așa stau lucrurile cu propunerea și argumentele tovarășilor Sanina și Venjer.

Ce trebuie la urma urmelor să întreprindem pentru a ridica proprietatea colhoznică la nivelul proprietății întregului popor?

Colhozul nu este o întreprindere obișnuită. Colhozul lucrează pe un pământ și cultivă un pământ care nu mai este demult proprietatea colhozului, ci proprietatea întregului popor. Prin urmare,

colhozul nu este proprietarul pământului pe care-l lucrează.

Mai departe. Colhozul lucrează cu ajutorul principalelor unelte de producție care nu sunt proprietatea colhozului, ci proprietatea întregului popor. Prin urmare, colhozul nu este proprietarul principalelor unelte de producție.

Mai departe. Colhozul este o întreprindere cooperatistă, el folosește munca membrilor săi și repartizează veniturile printre membri după zilele-muncă, colhozul având totodată semințe proprii care sunt reînnoite în fiecare an și intră în producție.

Se pune întrebarea: ce are propriu zis în stăpânirea sa colhozul, unde este acea proprietate colhoznică de care el poate dispune cu totul liber și după aprecierea sa? Această proprietate o constituie producția colhozului, produsele rezultate din producția colhoznică: cereale, carne, grăsimi, legume, bumbac, sfeclă, in etc., fără a socoti clădirile și gospodăria per-

sonală a colhoznicilor de pe parcela lor. Fapt este că o parte însemnată a acestei producții, surplusurile producției colhoznice, ajung pe piață și intră astfel în sistemul circulației mărfurilor. Tocmai această împrejurare ne împiedică în prezent să ridicăm proprietatea colhoznică la nivelul proprietății întregului popor. Deaceia, tocmai dela acest capăt trebuie desfășurată munca în vederea ridicării proprietății colhoznice la nivelul proprietății întregului popor.

Pentru a ridica proprietatea colhoznică la nivelul proprietății întregului popor, trebuie să eliminăm surplusurile producției colhoznice din sistemul circulației mărfurilor și să le includem în sistemul schimbului de produse dintre industria de stat și colhozuri. Iată miezul problemei.

La noi nu există încă un sistem dezvoltat de schimb de produse, dar există germeni ai schimbului de produse sub forma „schimbului pe mărfuri industriale“

a produselor agricole. După cum se știe, producția colhozurilor producătoare de bumbac, de in, de sfeclă și a altor colhozuri încă demult „se schimbă pe mărfuri industriale“; ce-i drept, „se schimbă pe mărfuri industriale“ nu în întregime, ci parțial, dar totuși „se schimbă pe mărfuri industriale“. În treacăt fie zis, expresia „schimb pe mărfuri industriale“ nu este fericită, ea ar trebui înlocuită cu schimb de produse. Sarcina constă în a organiza acești germeni ai schimbului de produse în toate ramurile agriculturii și a-i dezvolta într'un sistem larg de schimb de produse, pentru ca colhozurile să primească pentru producția lor nu numai bani, ci, mai ales, produsele necesare. Un astfel de sistem va cere o uriașă sporire a producției pe care orașul o livrează satului, din această cauză el va trebui să fie introdus fără a ne pripri prea mult, pe măsura acumulării produselor fabricate în orașe. Dar el va trebui introdus cu fermitate, fără șovăire, redu-

când pas cu pas sferă acțiunii circulației mărfurilor și lărgind sfera acțiunii schimbului de produse.

Un astfel de sistem, reducând sfera acțiunii schimbului de mărfuri, va înlesni trecerea dela socialism la comunism. În afară de aceasta, va permite a se încadra proprietatea principală a colhozurilor, produsele producției colhoznice, în sistemul general al planificării pe scară națională.

Tocmai aceasta va fi în condițiile noastre actuale mijlocul real și hotărîtor pentru a ridica proprietatea colhoznică la nivelul proprietății întregului popor.

Este oare avantajos un astfel de sistem pentru țărănimea colhoznică? Fără îndoială că este avantajos. Este avantajos, deoarece țărănimea colhoznică va primi din partea statului mult mai multe produse și la prețuri mult mai ieftine decât în condițiile schimbului de mărfuri. Este îndeobște cunoscut că colhozurile care au contracte cu statul în vederea

schimbului de produse („schimbul pe mărfuri industriale“) obțin incomparabil mai multe avantaje decât colhozurile care nu au astfel de contracte. Dacă sistemul schimbului de produse ar fi extins asupra tuturor colhozurilor din țară, aceste avantaje ar deveni un bun al întregii noastre țărănimi colhoznice.

I. STALIN

1952. 28 Septembrie

CUPRINS

	<u>Pag.</u>
OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA PROBLEMELE ECONOMICE LEGATE DE DISCUȚIA DIN NOEMBRIE 1951 . . .	7—108
1. Problema caracterului legilor economice în socialism	10
2. Problema producției de mărfuri în socialism	26
3. Problema legii valorii în socialism	45
4. Problema lichidării contradicției dintre oraș și sat, dintre munca intelectuală și cea fizică, precum și problema lichidării deosebirilor dintre ele	58
5. Problema destrămării pieței mondiale unice și a adâncirii crizei sistemului capitalist mondial	69
6. Problema inevitabilității războaielor între țările capitaliste	75

7. Problema legilor economice fundamentale ale capitalismului contemporan și socialismului	85
8. Alte probleme	95
9. Insemnătatea internațională a unui manual marxist de economie politică	102
10. Căile de îmbunătățire a proiectului de manual de economie politică	106

RĂSPUNS tov. NOTCHIN, ALEXANDR ILICI 109—130

DESPRE GREȘELILE tov. IAROȘENCO L. D. 131—186

I. Principala greșală a tov. Iaroșenco . . . 135
II. Alte greșeli ale tov. Iaroșenco 159

RĂSPUNS TOVARAȘILOR SANINA A. V. și VENJER V. G. 187—213

1. Problema caracterului legilor economice ale socialismului	190
2. Problema măsurilor în vederea ridicării proprietății colhoznică la nivelul proprietății întregului popor	196

